

ve anlarında bu köpeği, marifetlerine de işaret ederek, tasvir ediyorlar, Koton'un adına ve serüvenlerine, onun başka hikâyelerinde de raslanmaktadır:⁴

«Velinimet» adındaki hikâyesinde:

«...Koton benim Selânik'teki küçük köpeğimin adı... Bu köpekte en bariz, en kuvvetli seciye istikbâl endişesi idi. Kendine verilen kemiklerin beşte birini bile yemez, gider, bahçenin tarhlarına gömer, saklardı. Evet en bol ve neşeli zamanda bile yarı kendisine birşey veremiyecğimiz ihtimâlini aklından çıkarmaz, hep yarım düşünürdü. Kemikleri saklamak için çiçekleri, tarhları bozuyordu. Çok döğdük, çok azarladık, bir türlü bu endişesinden vaz geçiremedik...»

Ömer Seyfettin'in, köpeği üzerindeki anlarını uzunca bir hikâye olarak anlatan ve «Resimli Ay» dergisinde «Ömer Seyfettin'in Köpeği» başlığı altında yayınlıyan Sadri Ertem'den de burada söz etmeliyiz. Sadri Ertem, Ömer Seyfettin'in Manastır dolaylarında bulunduğu sıralarda, 8-10 yaşlarında bir çocuktur. Bir tabur komutanı olan babası ile Rumeli kasabalarında dolaşırken, onunla karşılaşmış ve marifetli köpeğini de görmüştü. Onun bu hikâyesinde anlattığı köpek, dış görünüşü ve marifetlerle Koton'a tıpa tıpa uyduğu hâlde, Sadri Ertem, adını değişik şekilde vermekte, ona «Radiska» demektedir. Belki de Ömer Seyfettin, o sıralarda köpeğin adını değiştirmişti. Ömer Seyfettin'in «Rodop dağlarının eteklerine yaslanmış, Sırp hududunda kasabada»ki hayatını; Koton'u, okullu ve alaylı subaylar arasındaki kıskançlıkları ve çatışmaları anlatan bu hikâyeyi, önemli bir boşluğu dolduran özellikleri dolayısı ile buraya alıyorum:⁵

10. Ömer Seyfettin'in Köpeği : «Koton»

Ömer Seyfettin'in, hayvanları, hepsinden çok köpek ve atları sevdiğinde arkadaşları birleşiyorlar. Manastır ve Selânik günlerinden kalma eski arkadaşı, M. Nermi Bey, onun «Koton» adındaki dişi köpeğinin yaptığı marifetleri söylye söylye bitiremiyordu.¹ Yine Rumeli'nden ve İstanbul'da da «Merkez-i Umûmî» arkadaşlarından Hakkı Süha (Gezgin) da onun için yazdığı bir anma yazısında, Koton'dan söz etmektedir: «...bu dostluğunun birinci rütbesini köpeği Koton'a bağışlamıştı. İnsan arkadaşları, ençok bu kıymetli hayvandan sonra, kalbinde yer tutmuştu.»²

M. Nermi Bey'in, «samur renginde, orta boylu, belli bir cinsi olmıyan sokak köpeği» diye târif ettiği Koton'dan, Ömer Seyfettin, hikâyelerinde de söz etmiş, hattâ bir hikâyesini doğrudan doğruya ona ayırmıştı. «Fireler» adındaki bu hikâyeye göre, o bu köpeği, 1904 sıralarında İzmir'deyken edinmiş görünmektedir. «Küçücük köpeğim Koton'la İzmir'in ikinci sınıf otellerinden birinde oturuyordum» diyor. Bu hikâyede, aslında bir Fransız kadını olan metresinin aşırı titizliği yüzünden yıkana yıkana hasta olan Koton'un üzerine, bir İtalyan baytarının tavsiyesi ile pire koyarak nasıl tedâviye başladıklarını, temizlikten kurtulup kaşınmağa başhyan köpeğin nasıl iyileştiği anlatılmaktadır.³ Ömer Seyfettin, bu köpeği, Selânik'e tâyin edilince alıp birlikte götürmüştü. Rumeli'ndeki arkadaşları, yazılarında

Ömer Seyfettin'in Köpeği

Büyük adamlarımızın husûsi hayatlarından

Ömer Seyfettin'in köpeği Türk edebiyatına girmiştir.

Babam, Sırp hududunda, hudud tabur kumandanı idi. Rodop dağlarının eteklerine yaslanan kasabada çocukları eğlendirecek ne Karagöz, ne sinema, ne tiyatro vardı. Hattâ ne de bir şimendüfer .....

(Subay çocukları kışla dolaylarında oynarlarken, gayet sofu ve alaydan yetişme bir subay olan Yusuf Ağa, onları, namaz sûrelerinden imtihana çekmekte, çocukları sıkıktadır.)

Bir gün Yusuf Ağa, bizi imtihan ediyordu. Karşısına genç, çopur bir zabıt çıktı:

— Cancağızım, vazgeç parmak kadar çocuklara kelime-i şahâdet getirtmekten. Bundan ne çıkar? Bak, hudduttan on dakika ötede çan çalıyor, orada müslüman keşiyorlar.

Hepimizin imdâdına yetişen genç zâbite kanımız kaynadı. Yusuf Ağa'nın dört köşe sakalı tel tel titredi. Sarı, çapraz düğmeli göğsünü dışarı çıkardı. Yanında asılı simsiyah kınıt, gümüş saplı zülfikârına hisûmla yaslandı...

— Ömer Efendi, Ömer Efendi... Bana bak... Sen, rütben kadar lâf et, emi? Diye çıkıştı. Gözleri fıldır fıldır dönüyordu. O ne hiddetti. O ne şiddetti, o ne kızıştı, o ne küplere binmişti!

Ertesi sabah, kışlaya geldiği zaman Yusuf Ağa'dan görmeyeceği yerlerde, askerlik oynuyorduk... Birden çalırların arasından bir zâbit çıktı, bu zâbit bizim için Yusuf Ağa ile kavga eden zâbitti. Derhal kumandayı bastırdım:

— Saaa, bak!..

Zâbit selâmladı ve gülümsedi. Arkasında samur renginde, kocaman bir köpek vardı... Bu köpek pek zeld bir

seydi... Yürüyüşünden belliydi. Köpeği görünce tabur dağıldı, hepimiz zâbitin ve zeki köpeğin etrafına çömelidik. Köpek mârifetlerini gösterdikçe hayretimiz arttıkça arttı. Zâbit baş parmağını orta parmağına dokundurup çıtlatınca köpeğe bir şeyler alıyor, türlü türlü maskaralıdar yapıyordu... Ayağa kalktı, gazel okuyormuş gibi bir elini yanağına koydu, homurdandı. Zâbit eline bir çingirak verdi. Köpek çingirakçı çingir çingir çaldı. Ömer Bey, elini cebine sokunca susta durdu. Şeker bekliyordu. Zâbit parmaklarını çıtlattı, köpek korkunç korkunç havlamağa başladı... Benim horoz şekerim vardı. Hemen köpeğe uzattım, bir hamlede yedi, yuttu.

O gün Ömer Bey, bize, tatlı tatlı masallar anlattı. Galibâ bizden başka dert dimalyecek insan bulamıyordu. Yusuf Ağa'yı ağız birliği ile çektiydik. O, ateşli ateşli anlatmağa devam etti:

— Onu bilmezsiniz. O ne yaman sakallıdır. Kılıcımı kılıcının üstüne asmışım diye, beni bir hafta hapsettirdi.

Hapis sözüne hepimizin ağzı açıldı...

— Yaa, ne fenâ adam, Ömer Amca!...

Diye ona hak verdik.

— Bu kadar değil, dahası var..

Diye anlattı:

— Bana İstanbul'dan bir seyyar karyola gelmişti. Kışlaya kurduk... Yusuf Ağa da o zaman kışlada kalıyordu... Odaya girince görmüş ki, benim karyolanın ayakları daha yüksek. Derhâl emir vermiş:

— Mülâzimin karyolasının ayakları kesilecek.. Mâdün mâfevkinin yüksekliğinde oturamaz.

Bir gün yine debboyun bahçesi önünden geçiyorduk.. Nizâmettin Nazif, sırtında bir paşa esvâbı, belinde teneke bir kılıç, ağzında düdüklü:

— Dattara, dattara, dat..

Diye boru çalıyor. Taburun zâbitleri, kışlanın bahçesinde oturmuş, nargilelerini takırdatıyor, kahve içiyorlardı. Bu kalabalığın arasında Ömer Seyfettin:

— Cancağızım..

Diye birşey anlatıyor... Köpeği de önünde kurulmuş yatıyordu. Bizim kâfile, Ömer Amca'sını ve mârifetli köpeğini görünce, durakladı. Köpeğin etrafında halka ol-

duk. Ömer Amca, bize iltifât etse de köpeğini oynatsa diye bekleyorduk... Öteden Yusuf Ağa ile tabur imamı sökün etti... Ömer Seyfettin'i görmelerile çatmaları bir oldu. İmam, söze başladı:

— Ömer Efendi, artık cumâ namazlarında görünmüyor..

Yusuf Ağa:

— Zavallı, dedi, namaz surelerini bilmiyor ki...

Bir ses:

— Etme canım!

— Vallâhi de bilmiyor, billâhi de bilmiyor...

Ömer Seyfettin, cevap verdi:

— Cancağzım, ben bilmiyorsan sana ne?

— İnsan bunları bilmeli.

— Sâhi mi cancağzım? Öyle mi?

— Öyle zâhir.

— Demek başkalarının bildiğini bilmeyen insan değildir?

— Ona ne şüphe!

— O hâlde yandınız. Sen cübbeni, sen de çizmelerini benim köpeğime verin.

— Bu nasıl söz, Ömer Efendi?

— Basbayağı! Çünkü benim köpeğim sizlerden elli defa daha akıllıdır, elli defa daha insandır. Elli insanın beceremeyeceği işleri yapar... Hele sizlerden, hele sizlerden çok insanca şeyler bilir.

— Haşaa, sümme haşaa!... Hayvan insanla mukâyese edilemez. Bu, kıyâs-ı maalfâriktir.

— Cancağzım, uzun lâfın kısası, ilkinizi de hesaptan imtihan edeceğim... Benim 'Nadîska' - bu köpeğin adı idi - eğer sizlerden akıllı değilse, sözlerinizi kabul edeceğim.. Hele İmam, sen eline bir kâğıt kalem al, geç karşına, Yusuf Ağa haydi, sen de geç söyle.. Yapın bakayım: 'Okkası onbir paradan, 87 okta 273 dirhem saman kaç kuruş eder?! Yusuf Ağa, parmakla saydı, olmadı. Elindeki kâğıda alt alta yazdı, yine olmadı. İmam gözlüğünü taktı, kurşun kalemini ıslattı, o kadar ki, kalemın ucu çattadak kopuverdi...

Aradan dakikalar geçti... Yarım saat geçti.. Bir saat geçti... Yusuf Ağa'nın sakalından sıpır sıpır terler damladı... Tabur imamının gözleri döndü. Babam sordu:

— Hesap ne hâlde?

İmam cevap verdi:

— Bu gün kalem domuzluk ediyor, yazılmıyor bir türlü..

Ömer Seyfettin, söze atıldı:

— Haydi Nadîska, dedi. Elmi beline soktu. Ben hafif bir parmak çıtırtısı duydum ve çıtırdı devâm etti. Köpek hırlamağa başladı. Ömer:

— Kaç defa, dedi, havlarsa o kadar eder, sayınız....

Saydılar:

— Bir... İki... üç... onyedii... yirmilüç... yirmidört..

Köpek sustu, Kâtip hesabı bitirdi:

— Tam yirmidört kuruş eder.

Dedi.

Bahçedekiler güllüştüler. İmam'la Yusuf Ağa hâlâ hesabla meşgûl...

Burada anlatılan «Rodop dağlarının eteklerine yaslanan küçük kasaba» demiryolu uğrağı da olmadığına göre, 1911 - 13 yılları arasında Ömer Seyfettin'in bir süre üstteğmen olarak bulunduğu Köprülü olacaktır. Onunla zıtlaşan Yusuf Ağa da, Meşrûtiyet yıllarında henüz ordumuzda benzerleri bulunan alaydan yetişme bir subaydır. Ömer Seyfettin'in babası Ömer Şevki Bey de alaydan yetişmeydi. Bunların ordundan kesin olarak tasfiyeleri Balkan Savaşı'ndan sonra olmuştu. Okuldan yetişme subaylarla aralarında çekişmeler, bu hikâyede olduğu gibi, kişisel ve sınırlı olarak da kalmamış, zaman zaman büyük çatışmalara kadar varmıştı. Bundan önceki bölümde de anlatıldığına göre «31 Mart Olayı»nda bunların bir dereceye kadar dâhli vardı. Ömer Seyfettin, «Mehmâemken» adındaki hikâyesinde, o devrin kangren olmaya yüz tutmuş bu sorunu üzerinde durduğu gibi, Meşrûtiyet'ten sonra İzmir'deyken yazdığı bir makalesinde de, ordunun alaylılardan tasfiye edilerek modernleştirilmesinin birinci iş olarak ele alınması gerektiğini ileri sürmektedir.⁶

Bu hikâyede mârifetleri tasvir edilen köpeğin adının «Koton» değil de «Nadiska» olması, Ömer Seyfettin'in, onun adını zaman zaman bazı sıfatlarla genişlettiğini göstermektedir. Yaptığı hesâp marifetlerine, canbaz köpeklerine has oyunlarına gelince, bunların gerçekliğini M. Nermi Bey'le Hakkı Suha gibi iki Rumeli arkadaşı da doğrulamaktadırlar.

Bu hikâyenin altına imzâ konmamış. Yapılan soruşturmalardan ve hikâyede adı geçen «paşa elbiseli çocuk» Nizâmettin Nazif'ten, bu anıları yazanın Sadri Ertem (1900 - 1943) olduğu anlaşıldı.

Arkadaş meclislerinde fıkralar anlatmaktan ve anılarını nakletmekten çok hoşlanan Ömer Seyfettin'in, zaman zaman sevgili Koton'undan da söz ettiği anlaşılmaktadır. Bunlardan birini Halit Fahri Ozansoy'un yazılarından öğreniyoruz:⁷

«...serbest serbest dolaşan bu köpek (Koton), bazan tabur imamının cübbesine dokunarak geçermiş. İmam Efendi de, abdestim bozuluyor diye, mütemâdiyen abdest tazelermiş. Bir gün dayanamamış, sert bir şekilde Ömer Seyfettin'e çıkmış ve aralarında şöyle bir konuşma geçmiştir:

- Ne yapayım, İmamefendi, köpeği atamam ki...
- İyi ama geçerken üstüme sürünüyor.
- Akıllı ve şeytan hayvandır, sizin kızdığınızı anlamış da, ondan yapıyordur.
- Akıllı hayvan da ne demek?
- Akıllıdır cancağızım, akıllıdır, bir çok insanlardan akıllı. Sizden bile akıllı, hem de lâf anlar.

10. «Ömer Seyfettin'in Köpeği: Koton» arabölümü üzerinde dipnotları:

- 1) M. Nermi Bey'le Konuşmalar: 18 Aralık 1963.
- 2) Hakkı Süha Gezgin, Ömer Seyfettin'in Ye's Dönümü (Kurun gazetesi. 6 mart 1938).
- 3) Dergi ve gazeteleri tararken bulduğum ve ilk olarak Ömer Seyfettin'in toplu eserleri içinde yayınlanan (Rafet Zâimler baskısı. Cilt: 6, 1963) bu küçük hikâyesi, «İfham» gazetesinin 11 eylül 1919 tarihli haftalık edebî ilâvesinde çıkmıştı (No. 3). Bu tarih, Ömer Seyfettin'in profesyonel bir bollukla yazmak istediği, bir çok yerlere hikâyeye yetiştirme çabasına düştüğü, ama artık konu bulamaz olduğu günlere raslar. Hikâyeyi okuyunca, dil ve anlatımının da, onun 1919 yıllarında ulaştığı duraluk ve rahatlığa benzemediği açıkça görülür. Onun hikâyeye yazma usulleri bilinince, bu uyumsuzluğu anlamak kâbil olur. Ashında bu «Pireler» hikâyesi, 1919 yılında yazılmamış, 1904-1908 yılları arasındaki İzmir günlerini yazdığı kaybolmuş anı defterinden çıkarılmış olsa gerek. Dil ve anlatımındaki uymazlığın nedeni de buradadır kanısındayım. Ömer Seyfettin'in anı defterinden aktardığı başka hikâyeleri de vardır.
- 4) «Velinimet» (Zaman gazetesi. 3 nisan 1918).
- 5) Sadri Ertem, Ömer Seyfettin'in Köpeği (Resimli Ay mecmuası. mart 1929).
- 6) «Mehmâemken», onun İzmir'deyken yazdığı, Meşrûtiyet'in ilk günlerinde ordudan tasfiye edilmelerine başlanan alaylı subayları anlatan bir hikâyesidir. (Zaman gazetesi. 5 temmuz 1335/1919).
- 7) Halit Fahri Ozansoy, Ömer Seyfettin'in Köpeği (Tercüman gazetesi 17 mart 1965).

11. Balkan Savaşı - Orduya Dönüş - Balkan Savaşından Anılar - Yunanistan'da Esirlik Günleri

Trablusgarp Savaşı'nın hemen ardından Balkan Savaşı gelip çattınca, ancak bir yıllık sivil yazarlık hayatından sonra, Ömer Seyfettin, yeniden orduya çağrıldı. «Genç Kalemler»le «İttihat ve Terakki» partisi çevresindeki kültür çalışmaları birdenbire durakladı. Savaşın başlamasıyla derginin zaten pek dar olan yazarlar kadrosu büsbütün boşalmıştı. M. Nermi Bey'le Suphi Ethem Bey'den başka kimseler kalmadı.¹ Onun Balkan Savaşı'na gidişini M. Nermi Bey şöyle anlatmaktadır:²

«Balkan Harbi'ne giderken en son Köprüllü'de konuştuk. Arkasında, Anadolu'dan gelmiş, henüz üniforma giymemiş, yazlık elbiselerle çıkıp gelen efrâd vardı. İstip'te elbise ve silâh verilecek. Ömer, kâfilenin başında, atına binmiş uzaklaşırken gözlerim yaşardı.

— Bunlar kurbanlık bunlar, ne silâhları var, ne de tâlim terbiye görmüşler. Dedi. Kasabanın sonuna kadar götürdüm. Oradan ayrılıp gitti ve duydum ki, esir olmuş.»

Bu savaşa katılışını, Ömer Seyfettin, ancak bir bölümü ele geçirebilen Balkan devresini kapsıyan anılarında, 27 Eylül 1326 (10 Ekim 1912) tarihinden başlatmakta, günü gününe tutulan notlar hâlinde vermektedir:³

27 Eylül 1327 10 Ekim 1912 Selânik

Dün Karaburun'dan geldik. Galiba bu gece şimendifere bineceğiz. Karadağ ilânı harp etti. Bulgaristan ve Sırbistan henüz susuyorlar. Kimi gördümse:

— Mutlaka harp olacak!...

Diyor. Ben hâlâ ümit etmiyorum. Niçin harp olacak? Balkan hükümetlerinin istedikleri verildikten sonra harbe ne hacet? Buna aklım ermiyor. Otuz dokuzuncu alayın üçüncü taburundayım. Askeri hastanenin arkasındaki virânelikte oturuyoruz. Çadırlarımız intizâmsız fasallarla kurulmuş. Yüzbaşım Falk Efendi, Selânikli... Kısa, tombul, kuvvetli bir çocuk. Lâkırda söylerken sesi titriyor. Bu hâl kalbinin iyiliğine, yâni ruhunun hafifliğine delâlet eder. Diğer arkadaşım Esref Efendi... Uyanmamış Türklere. Terbiye ve harekâtı askeri olmaktan ziyade mihaniki. Hemen bütün bölüğü o idâre ediyor. Ben daha misâfirim... Neferleri tanımıyor, isimlerini bilmiyorum. Demek muharebe olursa, son derece münâsebetli şartlar dâhilinde ateşe gireceğim.

1 teşrinievvel (14 Ekim 1912)

Ordugâhtayım. Burası Köprüllü'nün ilki saat ötesinde bir vâdi. Bir yayla... Soğuk ve rutubetli. Hâlâ harbi bekliyoruz. Benim gözlerim ağrıyor. Nezleyim. Ne düşünülüyor, ne hareket edebiliyorum.

4 teşrinievvel (17 Ekim 1912) Köprüllü

Diyorlar ki «Harb başladı...» Fakat kimsenin bir şeyden haberi yok. Ne telgraf geliyor, ne gazete. Bugün nöbetçiyim. Şimdi, yâni gece yedide hareket emri verildi. Çavuşlara ve sâireye lâzım gelen tembihleri verdim. Yarın Güzeyil'e gideceğiz. Bu küçük bir köymüş.

Umumi harekâta dair bize hiç mülûmât verilmiyor. Her gün bir alay emir neşrolunuyorsa da, bir şey anlamak mümkün değil.

5 teşrinievvel (18 Ekim 1912)

Bu sabah alayla hareket ettik. Hava güzeldi. Şimdi karargâha geldik. Henüz çadırlar kurulmadı. Ben çok

yorgunum. Yorgunluktan biraz başım ağrıyor. Yolda mola ederken bir «Turan» gazetesi bulduk. Tarihi iki teşrinievvel idi. Bulgaristanın, Sırbistan'ın münâsebetlerini kestiklerini yazıyordu. Hatta Vedranje civarında bir muzafferiyet haber veriyor.

Karadağ'da yine muzafferiyetler ..

★

Yolda küçük bir çiftliğe rasgeldik. Yarıcılar Bulgar olacak. Eski ve virân bir kilisesi var. Etrafında birkaç asker duruyordu. Niçin orada bulduklarını sorduk. Meğerse bir Osmanlı Bulgar neferi çok rakt içmiş. Ve yolda yürürken birden düşmüş ve ölmüş. Çiftlikte papaz aramışlarsa, bulamamışlar.

Bizim bölüğe yeni gelen Bulgarlar, ölüye doğru soğuk soğuk baktılar ve hiç bir teessür göstermeksizin yollarına devam ettiler.

★

Burada, Güzeyil karargâhında bakalım kaç gün kalacağız?...

Neferlerde büyük bir neşe yok. Zâbitlerde de öyle.. Fakat korku ve yeis de yok. Yemek, içmek meselesi güçleşti. Dün yemek ve çorba tuzsuzdu. Köprülü'de tuz bulunmadı. Zâbitler candan ve gönülden çalışmıyorlar. Yahut ben öyle görüyorum. Bunların en büyük sebebi âmirlerin iktidârsızlıkları.... Âmirler, hatta karargâh için verdikleri emri bile icrâ olunmadan değiştiriyorlar. Fırka emrini okudum, güzel yazılmıştı. İnşallah erkânı harperimiz muktedirdir!

İşte yorgun ve ümitsiz bir duâ...

★

Erkânıharpler, âmirler, kumandanlar, zâbitler ne olurlarsa olsunlar, Balkan Harbi'nde ancak bir şekil bulunacaktır.

Ya Bulgarlar bizi ezip geçecekler, yahut biz onları ezeceğiz.

Ve bu ezmek hadisesine en az girecek şey de fen, harbin o meşhur fenni olacaktır.

5 teşrinievvel (18 ekim 1912)

Sabah, güneş daha doğmadı, «Ç...dır yık» borusu vuruldu. İleriye gideceğiz. Galiba Bulgarlar taarruz ettiler.

★

Akşam... Bugün, öğle üstü Kilisel'e geldik. İnce ince yağmur yağıyordu. HÂLÂ bu yağmur devâm ediyor.. Usturumca fırkasının kırk üçüncü alayı solumuzda, çayırılıkta. Alay yâveri bana, erkânıharbin bir lâfını tekrar etti. Hep diyormuş ki: «Ahvâl vahimdir»...

Bakalım ateşe ne gün gireceğiz?

Yüzbaşım lâşe işleriyle uğraşmak üzere Köprülü'de kaldı. Bölük bana kaldı. Yalnız genç müllâzım arkadaşım Eşref Efendi var. O da bugün nöbetçi...

Askerin hepsi acemi. Hatta silâh doldurmasını bilmiyorlar. İhtiyatların çoğu da Pomak. Bir kelime Türkçe bilmiyorlar. Onbaşılının ve çavuşlarının içinde bir vücut, parlak ve açık bir göz göremiyorum.

İşte bu kadar müsaadesiz şartlar içinde harbe giriyorum. Netice muzafferiyet olursa, hayret etmekten memnun olamayacağım. Ama bütün bu hareketler bana hep bir oyun gibi geliyor.

Hâlâ kendimi bir manevraya gidiyor sanıyorum.

Hareketimiz o kadar hissiz ve maneviyâtsiz ki, ancak bir manevra böyle olabilir...

Hani nutuklar, hitâbeler, heyecanlar, şarkılar, alkışlar... Hiç, hiç, hiç bir şey yok... Bulgar ordusunu gözümün önüne getiriyorum. Orada kim bilir ne kadar hayret ve heyecan vardır...

İçim hiç mağlubiyete inanmıyor. Galiba geleceğimize, bu kadar intizâmsızlık ve münâsebetizsizliklerimize rağmen Bulgarları ezeceğimize itminânım var. Bu itminân niçin? Niçin bu kadar kuvvetli?....

6 teşrinievvel (19 ekim 1912) Kiliseli

Bugün kalkmadık. Pırlepe alayının Breşuva taburu

geldi. Ben kasabada idim. Ne intizâmsızlık yarabbi!.. Zâbitlerin bile tavırları başka idi. Ve belki sarhoştular.

Akşam tabura döndüğüm zaman ikinci bölük müllâzımı Faruk, Bulgarların tecâvüz ettiklerini, Çarova'nın düştüğünü, Sırpların Priştine'ye doğru ilerlediklerini söyledi. Havâdis bir erkânî harpten çıkıyormuş. Sözde bizim plânımız Bulgarları buraya düşürmek, burada bir meydan muhârebesi vermek imiş...

Fakat hep miş, miş, miş...

Ne gazete var, ne telgraf. Umumi hareketlerin hiç birisinden haberimiz yok. Koca ordugâha bir gazete olsun gelmiyor. Yarın, ihtimâl yol görünecek.

8 teşrinievvel (21 ekim 1912) Kiliseli

Uyuyordum. Tabura «fazırol» vurdu. Kalktık, toplandık. Hava, fena hâldo soğuk. Asker de toplanıyor. Çadırların arasına silâh çattılar. Yarım saate kadar bir yere gidiyoruz. Fakat nereye? Bilmiyorum. Alay emri verilmediği için kimse de bilmiyor.

Daha tabur yâveri alaya gitmemiş.

9 teşrinievvel (22 ekim 1912)

Komanova'ya giden derenin içinde ordugâh kurduk. Bütün fırka hareket etmişti. Topçu için yolları düzelttiğimizden boş saatlik mesâfeyi sekiz saatte aldık.

Bu sabah iki nefer gelmiş. Bulgarlar büyük bir kuvvetle Sultantepe'ye hücum etmişler. Yüz elli kişi imişler. Sözde teslim olmuşlar. Onlar kaçmışlar. Bulgarların buraya üç saat mesâfede olduklarını iddia ediyorlar.

Eğer sahi ise, bugün, yahut yarın çarpışmak muhakkak...

★

Gündüz saat beşte hareket ettik. Yine nereye gittiğimizi bilmiyoruz.

10 teşrinievvel (23 ekim 1912)

Dün buraya gelmiş ve portatif çadırlarımızı kurmuş-

tuk. Birçok top ve tüfek sesleri işittik. Gece hareket emri verildi. Şimdi yola düzüldük. Yine nereye gideceğimizi bilmiyoruz.

Garibi şu ki, erkânîharpler de bu muammayı bilmiyor. Yolda bizi görünce şaşırıldılar...

★

Bugün muharebeye girdik. Daha düşmanı görmeden dört kişi mecrub bıraktık. Üçü öldü. Topçuların muhâfızız. Topçu mevziinden düşmanın kaçtığını gördük. Ve dürbünle takım çavuşlarımıza gösterdik. O kadar sevin-diler ki... Sevinçlerinden avazları çıktığı kadar bağırdılar. Biz boyuna top atıyoruz, fakat onlar niçin atmıyorlar?

★

Aynı kaçtı? Bugün ne? Bilmiyorum. Benimle beraber kimse de bilmiyor. Ne felâket yarabbi! Ricâtin, in-hizâmın en çirkinini gördüm. Bugün burada, Köprülü'nün önündeyiz. İki fırka kaçtı. Yalnız biz, nizâmiye fırkası kaldı. Birden ricât emri verildi. Hep kendimizi gâlip sanıyorduk. Meğerse müthiş surette mağlup imişiz. Toplar filân hep kaçtı. En nihâyet bizim tabur kalmıştı. Biz de çekildik. Bütün gece, tam on iki saat yürüyerek, sabaha yakın Kiliseli'ye geldik. Oradan dün sabah kalktık. Buraya döküldük. Yolda uzun bir muhâcir kâfilesine tesadûf ettik. Oh, ne felâket!... Kadın, çoluk, çocuk, tam beş bin ev imiş.

★

Bu gece, açıktı. intizâr mevkîinde kaldık. Düşman görünmedi. Bakalım bu gece gelecek mi?..

★

Bugün aynı on üçü olduğunu taburun eczacısından şimdi öğrendim. Demek üç gün kaçıklığın kâbusu için-de geçmiş.

14 teşrinievvel (27 ekim 1912) Köprülü

Kaç gündür, kaç gecedir burada çekmediğimiz sefalet kalmadı. Üzerimize yağmurlar yağdı. Çamurlar içinde yuvarlandık. Askerin hepsi hasta. Kazanlar yolda bırakıldı. Hepimiz açız.

Rezâlet, felâket son dereceyi buldu. Dağlara yavaş yavaş kar düşmeye başladı. Dayanılmaz derecede soğuk. Rüzgâr durmadan esiyor.

★

İşte şimdi harekete emri verildi. Nereye? Kimse bilmiyor. Niçin? Kimse bilmiyor. Gözlerini kaybetmiş bir kör sürü gibi bocalanıp gidiyoruz. Ortada ne kumandan var, ne kumanda...

★

Ortada mekkâreler yok. Mekkâreciler yok. Cephaneler siperlerin içinde yerde kaldı. Herkes şaşırmış. Hâl ve mevki o kadar tahammül olunmaz derecede ki...

Şimdi otuz sekizinci alaydan Şevket Efendi isminde bir yüzbaşının intihar ettiğini haber aldık.

Hemen herkes intihar etmek istiyor.

Yazık, nâmusu bir kıymet ve ehemmiyet verenlere...

15 teşrinievvel 1328 (28 ekim 1912)

Köprülüden dün geçtik. Bulgarlar bizimle eğleniyorlardı. Şimdi Pirlepe yolundayız. Sözde Edirne tarafında muzafferiyet varmış, filân ve falan...

Bunlara kimse inanmıyor. En büyük intizamsızlık, açlık, perişânlık içinde ricât ediyoruz. Abdülhamid'in İstanbul'a gittiğini duyduk. Padişah, yüz yirmi bin kişi ile Edirne'ye hareket etmiş. Buna da kimse inanmıyor.

Artık Rumeli'nin gittiği muhakkak. Fakat bütün şu kolordular, şaşırmış koyun sürüleri gibi kurşun ve gülle altında, kar, çamur ve hastalık içinde mahvolacak.

Ah, acaba ondan sonra da aklımız başımıza gelecek mi?

16 teşrinievvel (29 ekim 1912)

Pirlepe yolunda, İzodor'dayız. Dün akşam Bulgarlar Köprülü'ye girdiler. Uzaktan top sesleri işitiliyordu. Biz, bir dümdar bırakarak gece kaçtık. Bu kaçışımızda oldukça intizam vardı. Ve haber aldık ki, üç gün evvel Üsküp düşmüştü.

Yolda koşu koşu gidiyoruz. Arkadan top, yandan tüfek sedâları geliyor. Hava güzel, çamur, yok. Fakat hepimiz aç ve hastayız. Hiç bir şey düşünmüyor, dilimdeki peksimet yaralarının sızılarını dinliyerek ilerliyorum.

★

Demek Türklerin yaşamak hakkı yokmuş..

★

Yanımızda düşmanın süvarileri, keşâfları göründü. Ben takımıyla beraber taburun sağ cenâhını himâye için tepelere çıktım. Aşağılara bakıyor, bakıyor, fakat bir şey göremiyorum.

17 teşrinievvel (30 ekim 1912)

Bu geceyi İzodor Köprüsü'nün üstünde geçirdik. Düşmandan demek hâlâ bir nişan görünmedi. Fakat Köprülü'ye geldikleri muhakkak. Biz, bu saat her tarafta münaşeretimiz kesilmiş, habersiz ve ümitsiz, bu rutûbetli taşların, ıslak toprakların üzerinde sürünürken acaba ne yapıyor? Mütâreke ne vakit olacak? Konferans ne vakit başlayacak? Artık bu korkmuş ve perişân asker geriye dönemez.

Rumeli eski şeklini alamaz. Artık Rumeli bir daha yapılmamak üzere Türk ilinden kopmuştur. Avrupa'nın orduları gelip Sırp ve Bulgarları buralardan çıkaramaz ya!..

★

Sekiz sene evvel, mektepten yeni çıktığım vakit gez-

diğim bu yerleri, bir gün böyle kaçarak terk edeceğim hiç aklıma getirir miydim?

Heyhat.. Mâdemki biz asker değiliz, mâdemki bizde askerlik için lâzım olan zekâ ve itaat yok, mâdemki bizde bir ideal, bir vatan hissi, nihâyet bir lisân yok..

Bölüğün yarısından ziyâdesi Türkçe bilmiyor. Tabur Babil Kulesi gibi... Ne alanın satandan, ne satanın alandan haberi var.

18 teşrinievvel (31 ekim 1912)

Bu gece Abdi Paşa Hanları'nda, yine açıkta yattık. Şimdi Pirlepe'ye gidiyoruz. Diyorlar ki, orada çok asker var. Ve Manastır'daki kuvvetlerle birleşip ilerleyen Sırlara müdafaa edeceğiz.

19 teşrinievvel (1 kasım 1912)

Bu gece Pirlepe'nin ovasında yattık. Asker son derece yorgun ve perişân. Bölükteki zâbitler hasta. Yüzbaşı ishâl oldu. Mülâzımânîyi sıtma tutuyor. Benim sol ayağım fenâ hâlde şişti. Üzerine basamıyorum. Fakat gayret ediyorum. Korkuyorum ki, kangren olmasın. Kasıklarındaki bezler birer yumurta kadar şişti. Bu sabah bölüğü hazırlarken, ikinci tabur yâveriyle konuştum. Hep Edirne tarafındaki muzafferiyeti bekliyormuşuz. Eğer orada gâlibâne muharebe edersek, ileri gidebilecekmışiz. Orada mağlup olursak, muharebe bitmiş sayılmış. Zâten bu tabii değil mi?

Altıncı Kolordu, Yunan taraflarına gitmiş. Yâni Selâniğe. Bizim vazifemiz Boğazları tutmak, düşmanı geçirmemek imiş.

Şimdi bir yere hareket ettik. Fakat nereye? Bilmiyorum. Her vakitki gibi kimse de bilmiyor. Çünkü sabahdanberi verilen emirler yarımşar saat ara ile hep değiştiler..

22 teşrinievvel (4 kasım 1912)

Peltuvar'ın sağında bir köyde bir gece yattık. Dehşetli bir fırtına çıktı. Asker ve mekkâre perişân oldu. Daha güneş doğmadan tekrar hareket emri verildi. Kalk-

tık, yürümeye başladık. Pirlepe'ye geldik. Orada beş daha koştuk. Şu akım ve berbat sırtları tuttuk. Sözde düşman bu taraftan gelecekmış. Uzaktan tüfek sesleri işitiliyor. Gece o kadar soğuk oldu ki, benim çarıldırım donmuş. Ayağımı kamıdatamıyorum. Soğuktan hiç uyuyamadım.

Yarım sante kadar intizâr mevkümüzü diğer bir bölüğe terk ederek bu korkunç taşlğın dibine ineceğiz.

Dün akşam Mehmet Ali Bey isminde bir erkânıharbi paşa yapmışlar. Ona bir suvare tertip ediyorlarmış. Bu zât büyük bir galebe vaat ediyormuş. Bakalım, görelim. Fakat kurşundan evvel soğuk ve kar bizi öldürecek. Bizi bire kadar kıracak..

★

Top sesleri geliyor. Birinci tabur ileriye doğru hareket etti.

★

Top ve tüfek sesleri iki saattir devâm ediyor. Muhârebe mevziline geldik. HÂLA düşmanı göremiyoruz.

★

23 teşrinievvel (5 kasım 1912)

Bu gece de açıklarda yattık. Üzerimize kar gibi çiy yağdı. Topçuların ve süvârilere ileri karakolu idik. Şimdi yine bir saattir yürüyoruz. Bilmem nereye gidiyoruz. Sağımızdan birçok top ve tüfek sesleri geliyor. Demek yakınıımızda büyük bir muharebe oluyor.

24 teşrinievvel (6 kasım 1912)

Bu gece pis bir samanlıkta yattık. Burası bize bir saray gibi geldi. Şimdi, yâni sabahleyin erkenden dün oturduğumuz yere gidiyoruz.

25 teşrinievvel (7 kasım 1912)

Bu gece Manastır - Pirlepe yolunda bir tarlada yat-

tık. Her vakitki gibi yine açıktık. Dün ikinci taburun fi-
câtını temin etmiştik. Söзде bugün de Manastır'a gidi-
yorduk. Yolda erkânı harpler bizi çevirdiler.

Şimdi yine geriye döndük.

Hava gayet soğuk ve rutübetli. Neferlerin hepsi
hasta...

26 teşrinievvel (8 kasım 1912)

Dün dehşetli bir muhârebe oldu. Biz fenâ hâlde mağ-
lup ve münhezim olduk. Bizim tabur ricâti temin ediyor-
du. Çok telefât verdik.

Gece Manastır'a döküldük. Fakat Garp Ordusu ku-
mandanı bizi şehrin içine sokmadı. Şehrin dışarısında
serseriyanâ dolaşıyoruz. Kuşbaşı kar yağıyor. Ayak-
ları donan neferler haykırıyorlar. Yaralıları arabaların
üstünde, yerlerde, karların ve çamurların içinde lavra-
narak, inleyerek can veriyorlar.

Bu hâl, sefâletin şüphesiz son derecesidir. Fakat
Garp Ordusu kumandanı bizi zâyi etmeye, bire kadar
mahv veya esir olmamıza karar vermiş.

Ve mâdemki bu da askerliktir, itirâz etmek olmaz.

★

Kar hâlâ yağıyor. Şehrin dışında, bir çingene ku-
lubesinde titriyorum. Ayaklarım donuyor. Ne olacak gi-
bi duruyoruz.

Ne olacak?

Rezâlet... Hepimiz mahvolacağız.

27 teşrinievvel (9 kasım 1912)

Bu gece Mugilla köyünde yattık. Bölüklerin hiç bi-
rinde asker yok. Perişânlık o kadar müthiş ve fâmir
olunmaz derecede ki, târif edilemez.

Kar hiç durmadan yağıyor. Askerin hepsi hasta.
Basur dehşetle hükmediyor.

Doktorlar şaşırıldı. Zâbitler bile hep basur.

28 teşrinievvel (10 kasım 1912)

İki gündür buradayız. Yağış ve rutübet hâlâ devam
ediyor. Düşman henüz gelmedi. Niçin? Diyorlar ki, tah-
kimat yapıyormuş. Sonra yine diyorlar ki, Şam kolordu-
su, Selânik'ten Köprülü'ye doğru yürüyormuş. Edirne'-
den yine haber yok.

«Kuvvei mânevîye» denilen şey külliyyen iflâs etti.

Zannediyorum ki, köyün üzerinde bir şarapnel pat-
lasa, bütün asker, bütün alaylar çil yavrusu gibi dağı-
lacak. Arkadaşlarımız içinde hâlâ muzafferiyet uman-
lar var. Biz de yalançı bir ümit ile meyûs görünmek ist-
temiyoruz.

Bölüklere yirmi ikişer tane yeni nefer verdiler. Tük-
fek atmasını bilmediklerini, ömürlerinde tâlim görme-
diklerini söylüyorlar.

29 teşrinievvel (11 kasım 1912)

Aman yârâbbi! Sefâletin bundan müthîşi var mıdır?
Karların üzerine kaputumu koydum. Şunları yazıyorum.
Askerin hepsi hasta. Sisten hiç bir taraf görünmüyor.
Hafif karla karışık ince bir yağmur yağıyor.

Bu sabah oturduğumuz Mugilla köyünden hareket
için emir verildi. Hemen kalktık. Buraya geldik. Öbür
bölükleri bekliyoruz.

Nereye ve niçin gidiyoruz? Bunu yine kimsenin bil-
diği yok.

Tek tük silâh sesleri geliyor... Alayımızın ikinci ta-
buru şosenin üzerinden Manastır'a doğru geçti.

30 teşrinievvel (12 kasım 1912)

Bu gece, açıktık, karların üstünde yattık. Manas-
tır'ın altı kilometre önünde, jandarma karakolu yakını-
dayız. Her taraf çamurlu, bir kar içinde.

Uyurken sürekli top sesleriyle uyandım. Evvelâ rü-
yâ zannettim. Sonra anladım ki, sâhi. Şimdi ufukları
sağır eden bu sesler sustu. Bakalım bugün o beklediği-
miz kanlı muharebe olacak mı? Yoksa bu sefâlet için-
de birkaç gün daha fazla çürüyecek miyiz?

1 teşrinisani (14 Kasım 1912)

Dün Manastır'a gittim. Tanıdıklarım ile görüştüm. Herkes meyûs. Düşmanın hâli de harap imiş. Bugün, sabahleyin mevzileri işgâl ettik. Galiba biz taarruz edeceğiz.

Fakat mâdemki taarruz edeceğiz, tahkimât için bu kadar neye çalışıyoruz? Dün Hüseyin Hilmi Paşa'nın mütâreke ve müzâkere için Avrupa'ya gittiğini işittim. İhtimâl yalan. İhtimâl sâbi. Muhârebede gâlip gelsek de - heyhat, hâlâ galebe ümit ediyoruz - Rumeli'nin şekli değişecek, mutlaka muhtâriyet verilecek.

Artık bu mânevîyâtı bozulmuş, askerle, harp etmek de ne mânâ var?...

Hayır, hayır, istifâ lâzım! Bu alçak..., bu kaçınlar sürüsü hiç olmazsa yüzde yirmibeş gebermelidir... Onlar gebermelidirler ki, geriye biraz nâmus ve cesâret kalsın....

2 teşrinisani (15 Kasım 1912)

Bu sabah şafaktan evvel kalktık. İnce ince yağmur yağıyor.

Mevzilerimizi işgâle gidiyoruz.

Yüzde doksan dokuz bugün muhârebe olacak.

Ümit edelim, belki muzafferiyet!

Saat altı.

Top sesleri gelmeye başladı.

★

Sağdan gelen top sesleri Yunan'dan alınan topların tecrübesi imiş.

★

Fakat soldan da top sesleri geliyor... Mevzilere girdik. Bekledik, düşman görüldü, tekrar kayboldu. Bataryalarını görüyoruz.

Artık en ileri hattayız.

★

Gece... Mevzilerde yatıyoruz. Hava güzel, ay hilâl hâlinde üstümüzde parlıyor. Tâ ilerde düşman tarafında ışıklar görüyoruz.

Süngülerimizi taktık, öyle bekliyoruz.

3 teşrinisani (16 Kasım 1912)

Sabah oldu, sisli ve serin bir sonbahar sabahı. Henüz düşman ateşe başlamadı. Fakat bu sükûnet daha yarım saat sürmez. Üzerimizden karga sürüleri bağrıarak geçiyorlar. Solumuzdaki köyün köpekleri havlıyorlar. Civar mevzilerden zâbilterin (subayların) sesleri işitiliyor. Bugün muhârebe muhakkak....

Fethi Bey'in yirmi bin kişi ile Kırçova tarafına ilerlediği, Hayret Paşa isminde bir Arnavudan da onunla birleştiği rivâyet olunuyor. Fakat hep rivâyet...

Eğer cenahlarımız bir şey yapmaya çalışırlarsa, düşman bütün kuvvetiyle bizim üzerimize yüklenemeyecek.

Bizim arkamızda onaltı topumuz varmış. Bu da bir «mış.» Acaba düşmanıninki ne kadar?

Şimdi patlayacak, görürüz.

★

Garp Ordusu karargâhından şimdi bir beyânâme geldi. Mahvolan nâmusu askerimizin bugün ikmâlî icâp ettiğinden bahsediyor: «Ya ölüm, ya sebât!» diyor. Ve «Muzafferiyet!» diye ilâve ediyor.

Arkaya kaçacak yeriniz olmadığını tekrar ettikten sonra, kaçacakların mürettep kıtalar tarafından kurşuna tutulacağını, ihtâr ediyor.

Saat üç.

Karşımızda ateş başladı. Sağımızda, solumuzda dehşetli muhârebe oluyor. Daha biz cevap vermedik.

Saat altı.

Top muhârebesi bütün şiddetiyle devâm ediyor.

Saat dokuz.
Top düellosu hafifler gibi oldu. Hava bulutlandı. İnce bir yağmur başladı. Taneler pek yakınımıza düşmeye başladı.

Saat on bir.
Hava kapkara... Karşımızdaki düşman sustu. Yalnız sağ cenâhımızdan uzak ve derin top sesleri geliyor. Solumuzdaki top muhârebesi daha yakın.

Düşmanın karşımızda patlayan iki topu vardı. Bizim bütün toplarımıza cevap vermeye çalışıyordu.

4 teşrinisani (17 kasım 1912)

Sabahleyin şafak sökmezden evvel siperleri terk ederek geriye gelmemiz için emir verildi. Zavallı, mânevîyatsız kalan askerler bir muzafferiyet olsa bu kadar sevinmezlerdi.

Halbuki sol cenâhımızın takviyesine gidiyor... Düşman bütün kuvvetiyle oraya yükleniyormuş. Bizi sözde ihtiyat olarak gönderiyorlar...

Bu gece çok yağmur yağdı, siperlerin içi sel doldu. Askerler ve cephâne tamamilen ıslandı. Hepimiz şimdi çamurda yuvarlanmış hasta köpekler gibiyiz.

Saat iki.

Yolda, Manastır'a doğru gidiyoruz. Yağmur yağıyor. Herkes mahzun mahzun yere bakıyor. Siyah çarşafı bir kadın okuyor, üzerimize üflüyor.

Saat yedi.

4 teşrinsâni (17 kasım 1912)

Top seslerinin yanından yürüyoruz. Bütün alayımızla beraberiz. Yedinci Kolorduya takviye gidiyormuşuz.

Şimdi yağmurun altında dinleniyoruz. Önümüzde ve arkamızda tek tük toplar patlıyor.

Saat sekiz.

Geriye dönüyoruz. Bu taraf kuvvetli imiş. Sağ cenâhımızı takviyeye gidiyoruz.

Saat on bir.

Manastır'dan geçtik. Herkes mahzundu. Top sesleri şiddetli. Hatta taneler Manastır'ın içine düşmüş, diyorlar.

Gece geldik. Samanlıklarda askerle beraber yatıyorum. Yağmur-durmadan yağıyor. Çamur o kadar çok ki, dizlerimiz geçiyor. Ben çok hasıyım...

5 teşrinisani (18 kasım 1912)

Erkenden kalktık. Gâlibâ ihtiyattayız. Tırnavi köyüne düşmanın bir miktar kuvveti gelmiş. Onu, Otuz Sekizinci Alay tart edecekmış. Biz de onların arkasından...

Saat beş.

Hareket ediyoruz. Etrafımıza top taneleri yağıyor.

Saat on.

Kaçıyoruz!...

Saat on bir.

Köprü'nün başında toplandık. Önümüze de bir batarya geldi. Şarapneler boyuna yağıyor. Ne yapacağız? Niçin muhârebe ediyoruz?... Kimsenin bildiği yok.

Galiba kısmı küllinin ricâtini (ana kuvvetin kaçışını) temin ediyoruz... Nereye kaçıyoruz? Kimsenin bildiği yok.

Manastır'a mı? Heyhât!..

6 teşrinisani (19 kasım 1912)

Bütün gece, taşlar ve çamurlar içinde, yağmur altında yürüdük. Darmadağın hâlâ gidiyoruz.

Florina'ya.

Orada ne yapacağız?...

Saat on bir.

Florina'ya geldik. İki saat oturduk. Şimdi yine kaçıyoruz. Harp olmeyeceğiz. Yalnız esir olmaktan içtinâp edeceğiz.

7 teşrinisani (20 kasım 1912)

Dün gece yüksek bir boğazın taşlığında kaldık. Bū-

tün kuvvet ürktülmüş hayvanlar gibi dağıldı. Sabahleyin hareket ettik.

Gece, saat bir

Vornik köyüne geldik. Çamur o kadar müthişti ki, birçok hayvan saplandı kaldı.

Bütün toplarımızı düşmana terkettik.

Şimdi çadırda oturuyor, ayaklarımın yaralarını yıkıyorum.

8 teşrinisani (21 Kasım 1912)

Kolordular, bütün Garp Ordusu perişan oldu. Neferler, zabıtlar birer mekkâreye binmiş, intizamsız bir acele ile Görice'ye doğru kaçıyorlar.

Yağmur ince yağıyor. Bırakılan topların hayvanları zayıf ve aç. Bütün yol boyunca sallanarak geçiyorlar.

Şimdi Bizernice köyünde miskin miskin oturuyoruz.

Neferler, zabıtların eşyalarını yağma ediyor, cephâne sandıklarını keserek atların üzerine biniyorlar.

Muzafferiyetten dönülmüş gibi herkes mesut ve şen. Havanın fenalığına rağmen herkes güllüyor, konuşuyor, hatta türkü söylüyorlar.

Kırçovalılar, Arnavutlar birbirlerini arıyor, kahramanca naralar atıyorlar. Uzak ve yakın silâh sesleri işitiliyor ki, Arnavutların atıkları keyif silâhları olacak...

9 teşrinisani (22 Kasım 1912)

Bu gece, ismini öğrenemediğim bir köyde kaldık. Kar yağdı, çamurda idim. Rutûbet o kadar çoktu ki, sabahleyin sırsıklam uyandım.

Gece, saat üç.

Bütün kolordular birbirine karıştı. Bu nihâyetsiz karışıklıklar içinde ben de kayboldum. Yollar son derece bozuk. İki defa göğsüme kadar suya girdim.

Bataklıklarda birçok hayvanlar yığıldı kaldı. Koca koca süvari ve topçu atları aşıktan, yorgunluktan ve soğuktan yollara düşmüş. Her adımda bir hayvan leşine rasgeliniyor.

Bataklıklardan kurtulduktan sonra akıntıyı takib ederek bir köye giriyordum.

İkinci tabur zabıtlarına rasgeldim. Onlarla bu geceyi güzel ve mahfuz bir köy odasında geçiriyordum. Kaputum emir neferimde kaldı. Çıplağım, kim bilir ne kadar üşüyeceğim.

10 teşrinisani (23 Kasım 1912)

Yağmur karla karışık yağıyor. Saat üç, kalkıyoruz. Yattığımız köyün ismini yine öğrenemedim.

★

Kayalıklar, bataklıklar, göller arasından geçiyoruz. Yattığımız köyün ismi Pirogl imiş...

Kar başladı...

— Gece, saat beş.

Görice'ye geldik. Büyücek, muntazam bir şehir. Evleri hep taştan.

Akşamdan sonra girdik. Bizi geniş bir hama doldurdular. Açız. Kaç gündür ekmek yemedik.

Yarın bir köye gideceğiz.

Şimdi emir geldi.

11 teşrinisani (24 Kasım 1912)

Kâbizon köyüne gideceğiz. Askerler karmakarışık. Zabıtlar bağıyorlar. Oturduğumuz han bir tınarhâneye döndü. Hava yine sisli ve yağmurlu.

12 teşrinisani (25 Kasım 1912)

Sabahleyin erkenden yola düzeldik. Yağmur yine yağıyor. Hava dumanlı. Kolobina'ya gidiyorduk.

Saat on

Önünden geçtiğimiz Toska köyleri bize silâh atıyorlar. Her köy, askeri yanıştırıyor, silâh atıyor.

★

Gece.

Bir köye geldik. İçeriye asker sokmuyorlar, ateş edi-

yorlar. Suyun başında yükleri indirdik. Taşların üzerinde ateş yaktık.

Yağmur dindi, fakat soğuk o kadar çok ki...

13 teşrinisani (26 kasım 1912)

Hava dumanlı, lakin yağmur yok. Buna şükrediyorum. Dün gece fena hâlde hastalandım. Yemek yiyemiyorum. Ekmek yok. Olanı da taşlı, yahut mısırdan.

Saat üç.

Hâlâ hazırlanıyoruz. Daha yolu çıkamadık.

Saat on iki

Dağ yollarına tırmandık. Uçurumlar atladık. Nihayet şu derenin başına geldik. Bu gece buradayız. Çok şükür ki, yağmur yok.

14 teşrinisani (27 kasım 1912)

Bu gece bölük hareket etti. Ben hastalandım. Geride kaldım. Ancak büyük bir yokuşu çıkabildik. Yollar o kadar akım ve ârızalı ki, beş, on, belki yirmi hayvan öldü.

Son aştığımız tepeler karlarla örtülüydü.

Fıraşar'a daha üç saat varmış.

15 teşrinisani (28 kasım 1912)

Bu gece çadırda yattım. Biraz iyiyim. Eczacı Dikran Efendi makarna yaptı. Kavurmalı. Bu biraz hayat verdi.

Şimid Fıraşar yolundayız. Her gördüğümüz Arnavut «Yakın» diyor.

Hava fenâ değil. Sönük bir güneş soğuğu hatırlatıyor. Yollarda bir parça mısır ekmeğini on kuruşa satıyorlar.

Kılık bütün şiddetiyle başladı.

Geçtiğimiz yerler hep uçurum. Çaylar, çamurlardan başka hiç bir şey yok. Bazen uzaklarda, taş renginde Arnavut köyleri görünüyor. Gökte dâimâ yağmur bulutları doluyor.

Karman çorman olan askerler habire kurşun atıyorlar. Mermi taneleri bazan pek yanımıza düşüyor.

Fıraşar, saat on iki.

İki saattir buradayız. O kadar kafalı adamlar çıkararak bu köy bir kaya parçasından başka bir şey değil. Her taraf taş. Binalar büyük ve muntazam... Sokakta Arnavutlarla konuştum. Buranın çıkardığı büyük adamlardan. Sami Bey'den, Abdül Bey'den ve diğerlerinden bahsettim. Bana uzakta birtakım taş binâlar gösterdiler ve:

— Hepsi şimdi boş, dedi.

Ve anlattı ki, onlar kasabalarda rahatı bulduklarından artık buralarını unutmuşlar. Hakikaten yaşanacak yer değil. Gözle görmek bile insanı üzüyor.

Fıraşar, 16 teşrinisani (29 kasım 1912)

Bizden başka kimse kalmamış. Yağmur yağıyor. Dağlar sis içinde. Acele ile yükleri sardık. Doktorun çadırını yıktık. Bu duvar gibi tepeleri tırmanmaya başladık. Yollarda hayvanlar devrilmiş. Birkaç katır ölmüştü. İki saat kadar çamurlar, kayalar arasında bocaladık.

Artık gece bastı. Yürüyemiyoruz. Yolun kenarında, molada kalıyoruz. Hayvanlarımız yine aç. Biz, ne ise. Biraz tokuz. Dün bir mısır ekmeğini bir mecdiyeye aldık.

17 teşrinisani (30 kasım 1912)

Sabahleyin uyandık. Soğuktan ve kırığından çadır donmuştu. Dışarı çıktım, uzak dağların tepeleri bembeyazdı. Yanımızdaki kıtalarını kaybetmiş serseri ve aç askerler ateş yakıyorlar.

Saat on bir

Yürüdük, yürüdük. Yaprakları düşmüş iskelet bir ormanın içine geldik. Su var. Fakat niçin daha ileriye gitmedik? Burası pek soğuk olacak.

18 teşrinisani (1 aralık 1912)

Sabahleyin aynı uçurumlu yollardan yürüyüşe devam ettik ve bu akşam buraya geldik.

Burası cadde üzerinde, taştan, dağınık bir köy. Büyük bir kilisesi var. İslâm da olduğu, kenarındaki mezarlıktan belli. Hava iyi ama, soğuk biraz şiddetli.

19 teşrinisani (2 aralık 1912)

Saat üç. Sözde bir vakit hareket edecektik. Şimdi fırkanın muhafızı gibiyiz.

Artık şose... Gâlibâ dağlardan, uçurumlardan kurtulduk.

Dört gündür aç olan askere burada ikişer okka un verdiler. Ben son derece hasta değilim. Fakat Görlice'den beri devâmeden ishâli hiç bir ilâçta kesemiyorum.

★

Ne tuhaf ve feci bir mevkideyiz. Selânik, Üsküp, Manastır düşmanların eline düşeli günler oldu. Biz, güya, Osmanlı kalan şu taşlıklar üzerinde kaçıyoruz. Ama nereye? Kolordumuzun kumandanı Sait Paşa, Fraşar'da beylere:

— Ordumu Avlonya'ya götüreceğim. Oradan İngiliz vapurlarıyla, ya İzmir'e, yahut İstanbul'a atacağım... Demiş.

Bu mümkün mü? Zaman gösterecek.

Sata on bir

Geçtiğimiz köyün ismi Kilsura imiş. On Beşinci Fırka arkamızdan geliyordu. Sözde Tepedelen'e gidecekmiş. Lâkin yolların kapalı olduğunu haber almışlar, vaz geçmişler... Yollar niçin kapalı? Burasını kimse bilmiyor. Kardan mı? Düşmandan mı?

Biz gene konak verdik. Alay kumandanı bizle beraber. Nerede bol su ve odun bulursak hemen molayı veriyoruz.

Durduğumuz yer büyük bir hanın ilerisinde, harap bir köprüünün başında, yaprakları dökülmüş seyrek ağaçlı bir orman...

20 teşrinisani (3 aralık 1912)

Ah, sözde şose yolu. Yine uçurumlar üzerinden geç-

tik. Her dönüşünde bir hayvan leşi yatıyordu.

Akşama yakın yağmur başladı. İnce ve çok rutübetli bir yağmur. Saat onbire gelmişti. Hemen şuracığa, yüksek bir tepede, yolun kenarına çadırı kurduk. Kismet olursa sabahleyin erkenden yola düzüleceğiz. Ne faydaki, sabah da ancak saat üçte oluyor...

21 teşrinisani (4 aralık 1912)

Bugün de boyuna yürüdük. Yolda rast geldiğimiz Arnavutlar, Berat için sekiz saat diyorlardı. Belki yarın Berat'a gireriz.

Daha, bir ay daha bu hayat sürerse, daüssadaya uğrayacağım. Uyandığım saatten itibaren, evi, annemi, ailemi düşünüyorum. Gece rüyâlarımnda hep onları görüyorum.

Ah İstanbul'a gitsem, bir ay evden dışarı çıkmayacağım!..

22 teşrinisani (5 aralık 1912)

Bu sabah biraz geç hareket ettik. Sözde Berat üç saat imiş. Yolda Altıncı Kolordudan bazı kataların geriye döndüklerini gördük. Leskovik'te toplanacaklarmış. Avlonya yolu kapalı imiş. Bütün Arnavutluk sâhillerini Yunan donanması abluka etmiş. Hattâ ticâret vapurlarına bile müsaade etmiyormuş.

Edirne tarafında muzafferiyetler kazanılmıyormuş. Kırk beş bin Ermeni fedâisi, Çatalca hattını yarmış, Bulgarları Hasköy'e kadar sürmüşler. Bizim katalarımız artık Filibe'ye kadar yaklaşmışlar. Bunun için resmî telgraf da varmış. Ama hâsılı hep, mış, mış, mış. İki ay evvel Filibe'nin düştüğünü işitiyorduk...

Berat, 23 teşrinisani (6 aralık 1912)

Daha öğleden sonra buraya geldik. Büyük bir köprü. İki tarafında beyaz evler. Birkaç câmi. Hâsılı dağlar ve taşlar arasında sefil bir kasaba. Redif dâiresinin arkasına çadır kurduk. Meğerse fırkamız Yanya'ya hareket edecekmiş. Tekrar geldiğimiz yollardan geçerek Kilsura'ya, oradan da Yanya'ya sürükleneceğiz.

İhtimâl bugün yola çıkmayız. Çünkü biz ve asker,

pek yorgunuz. Lâkin kumandanlar böyle şeyler bilirler mi?

★

Buranın ahâlisi kendi kendilerine istiklâllerini ilân etmişler. Belediye dâiresinin üzerinde istiklâl bayrakları sallanıyor. Zavallı ay ve yıldızın karşısında sallanan bu sancak, kırmızı satıh üzerinde çifte siyah kartaldan yapılmış bir şey.

Ahâli o kadar Türk düşmanı ki, belediye dâiresine kartallı bayraklarını çekmekle kalmayarak, redif dâiresindeki al ve beyaz boyalı sancak direğinin rengini bile değiştirmişler.

Kırmızı ve siyaha boyanmışlar.

Saat sekiz.

Mütâreke olduğunu duyuyoruz. Belki yalan, belki sâhi. Her vakitki gibi dün verilen emir yine bugün bozuldu. Yanya'ya başka bir fırka gidiyor. Biz burada kalıyoruz. Fakat bunu da itimât câiz değildir. Akşama bu karar da değişebilir.

Köylere gönderilmek ihtimâlimiz de var.

Bekleyelim ve kurtulmayı ümit edelim, ağıktan ve sefâletten kurtulmayı...

BERAT, 24 teşrinisani (7 aralık 1912)

Burada kaldığımız sağlamlaşıyor. Bugün karargâha gideceğiz. Dün mütârekeye dâir telgrafı okudum. Bir şey anlayamadım. Yunanla harbe devâm olunacaktır.

Biz, on gün burada kalsak, epeyce istirahat etmiş olacağız. Fakat ümit etmiyorum.

BERAT, 29 teşrinisani (12 aralık 1912)

Bugün fırkamıza hareket emri verildi. Saat yedide yola çıkacağız. Diyorlar ki, Ayasaranda'ya gideceğiz. Sonra yine diyorlar ki, Yanya'ya gideceğiz. Hangisine inanmalı? Dört, beş gündür Şark Ordusu'nun muzafferiyetine dâir işitmediğimiz efsâne kalmadı. Nihayet dün

bir Independans müşhası buldum.

İyi muzafferiyetler...

Meyûs olmamak için bütün tafsââtı okudum. Yunan kralının Selânik'e nasıl girdiğini, İstanbul'un ümitsizliğini, Çatalca hattının düşmek üzere bulunduğunu, Bulgarlardan bizim mütâreke istediğimizi, onların kabul etmediklerini, Sultan Mehmed'in hükümetle beraber Bursa'ya gideceğini yazıyordu.

Ve İstanbul'dan gönderilen bir mektup: «Ali bir zeminden, sanâyîi nefiseden, sonra ticâretten, ziraâttan hâsılı herşeyden mahrum olan Türkiye'nin siyâsetini idâre için bir ordusu vardı. Bu efsâne de şimdi uçtu, gitti. Onda artık ne kaldı?» diyordu. Heyhât, artık ne kaldı? Hatta nâmus bile kalmadı. Fakat ümit ölmez.

30 teşrinisani (13 aralık 1912)

Yine yol hayatı, bu dayanılmaz sefâlet başladı. Güneş ufukta bir metre yükselmeden çadırımızı yıktık. Bütün taburda zaten iki yuvarlak çadır var. Neferler açığa yatıyorlar. Zâbitler, portatif çadırlardan yaptıkları kulübeciklere tıkalıyorlar.

Bu sabah kar kadar kırıntı yağdı. Hayvanlar aç. Çamurlarda düşüyorlar. Dün bir saatlik yolumuzda üç tanesi kaldı. Sanki bu açlığa, yorgunluğa, soğuğa çamurda inat eder gibi bize dere yolunu takip ettiriyorlar.

1 kânunuevvel (14 aralık 1912)

Bu gece oldukça hava güzel. Odun, su boldu. Fakat sabahleyin gayet erken hareket ettik. Sözde pazar gününü mutlaka Kilusura'ya tutmanuz için emir verilmiş.

Dere yolu gittikçe fenâlaşıyor. Âdetâ geçilmez bir hâl kesbediyor. Gök şimdi bulutlarla örtülü. Rutûbetli bir soğuk, yüzü ve elleri donduruyor. Galibâ yağmur yağacak. Eğer yağmur yağarsa, sefâletimiz iki kat olacaktır...

2 kânunuevvel pazar (15 aralık 1912)

Kilusura'ya geldik. Hava güzeldi. Yollarda hiç çamur yoktu. Gene birçok efsâneler işittik. Artık ne işitem efsâne diyorum. Çünkü hiç birisinin başı, ucuna

uymuyor. Sözdə Yunan askeri bütün Yanya havâlisinden püskürtülmüş. Bize iki top bataryası verilecekmış.

Yunanlılar birkaç saat yakınları kadar yaklaşmış. Fakat hep kaçıyorlarmış. Yine eski «muş» lar...

★

Bugün birisi dedi ki: «Bu mesele bütün Şark Me-selesi'dir. Avrupa bunu halletmek isteyecek. Çünkü hiç olmazsa yetmiş, seksen sene rahat etmek ister. Onun için bu sefâletlerden çabuk kurtulmayı ümit etmeliyim. En aşağı bir sene, evet ancak bir sene... Konferansların, kongrelerin akti için bir sene lâzım.»

3 kânunuevvel (16 aralık 1912)

Bu sabah saat beşte yola çıktık. Yunana muhârebeye gidiyormuşuz. Halbuki her neferde yüz fişek bile yok. Bu kadar cephâne ile muhârebeye değil, ava bile gidilmez.

Bundan başka, topumuz yok, süvarimiz yok. Hâsılı fırkanın ekmeğe, tuza varıncaya kadar hiç bir şeyi yok.

Bu fakir fırkanuzla akşama doğru Permedin önünden geçtik. Burası her Arnavut kasabası gibi soğuk ve taştan idi. Uzaktan görene bir menfâ hissi veriyordu. Köprü yıkık olduğu için girmek mümkün değildi. Uzaktan büyücek bir binânın üzerinde Arnavutların kara kartallı istiklâl bayrakları sallanıyordu. Ahâli, derenin öbür tarafında öbek öbek toplanmış bize bakıyorlardı. Ta uzaktan eğlendiklerini, bizim perişânlığımıza sevindiklerini hep anladık... «Ah bu Arnavutlar!» Şimdi herkes böyle söylüyor.

4 kânunuevvel (17 aralık 1912)

Bugün bir yerden un ve et geldi. Bütün fırka hareket ediyoruz. Yanya'nın cenubunda şiddetli muhârebe olduğunu sabahki emir yazıyordu. Bunun için çabuk gidecekmışiz... Yolların da patılca ve gayet fenâ olduğunu söylüyorlar.

5 kânunuevvel (18 aralık 1912)

Bu sabah Leskovik'e doğru yola çıktık. Aydonan'

da şiddetli muhârebeler oluyormuş. Biz Leskovik'ten cephâne alacağız. Yolda kaybolan hayvanımı aramak için geri kalmışım. Bir çalığın içinde doktoru, eczâ-yı, Birinci ve ikinci taburlardan birkaç zâbiti gördüm. Yeri kazıyorlardı. Meğerse aklıktan bir nefer ölüyormuş. Ağzından köpükler akıyordu. Zavallı, daha tamamiyle nefesi bitmeedn, kazılan mezarının kazma seslerini iştiyordu...

Saat sekiz.

Yolda istikâmeti değiştirdik. Düşmana doğru yürümeye başladık. Bölükler başına birer sandık kurşun dağıtıldı. Bazı neferlerin şimdi-yüz elliser cephânesi olacak.

Yolda, daha Diyosan'ın kenarında, ayın üçüncü günü, donanmamızın Boğaz'dan çıktığını, meşhur Averof dretnotunun hasara uğrayarak Pire'ye doğru kaçtığını işittik. Haber resmi olduğu hâlde kimse inanmıyor.

Hava ve yol gayet güzel. Yaprakları dökülmüş, geniş bir ormanın içinde uzayıp giden şose nihâyetsiz boğazların içinde kayboluyor.

Koniça uzaktan görünüyor. Biz mutlaka bu akşam Musodeni'ye gideceğiz diyorlar.

Gece saat 4

Şimdi geldik. Yoldan ordugâha indik. Ağaç bol, Fakat su yok. Ağırıklar köprüde kadlı. Açıkta oturup onları bekliyoruz.

6 kânunuevvel (19 aralık 1912)

Sabaha daha üç saat var. Alaya hazır ol vurdu. Bir buçukta mutlak yola düzüleceğiz. Yanya'nın içine gitmiyoruz. Hariçte olan muhârebelere iştirâk edeceğiz. Aydonan'ı düşman muhasara etmiş. Oraya imdât lâzım geliyor. Bugün değilse yarın... Hele yarın değilse, öbür gün düşmana şüphesiz rast geleceğiz.

Saat beş.

Kalabaki Han'ndayız. Yanya'nın garbandakı Zibha'ya gidiyoruz. Fırkanın ihtiyatında imişiz. Bir buçuk

saat sonra tekrar yola düzüleceğiz. Fakat şu şoseyi bırakacağız.

Yağmur geceden beri yağıyor. Yanya'nın üstü açılır gibi oldu. Son cephaneyi de dağıttık. Şimdi her neferin yüz elli fişegi var.

Saat yedi.

Emir değişti. Fıkranın yerinde durması için haber geldi. Şimdi yağmur altında bekliyoruz. Fırka kumandanı, Garp Ordusu kumandanının yanına gitmiş.

Saat dokuz.

Hareket emri verildi. Artık Yanya'ya gidiyoruz. Arkadaşlar bu tebeddülde üç ihtimâl buluyorlar. Mütareke, Aydonan'ın sukutu, Kule'nin askere ihtiyacı.

Her hâlde sonuncusu doğru olacak.

Saat on.

Yolda mekkâri neferleri görüyoruz. Yanya'da şiddetli muhârebeler olduğunu söylüyorlar.

Saat on buçuk.

Darmadağın, topal mekkârili iki top geçiyordu. Nereden geldiklerini sorduk. Bizim müfrezeye beraber hareket ediyorlarmış. Arkadan dönmeleri için emir gelmiş.

Bizim gibi hiç bir şeyden haberleri yok. Mola veriyoruz. Yağmur dindi.

Yüreklerimiz alayın önünde gidiyor.

Gece, saat iki.

Yanya'nın üç saatlik yakınında harap bir hamın önünde kaldık.

Aldığımız haberler çok güzel. Fakat hiç inanamıyoruz. Dün düşman bütün muhasara ordusuyla Yanya'ya hücum etmiş. Bizimkiler onları geriye püskürtmüşler. Sağ cenahta Küçük Cavit Paşa varmış. Eline manleherini almış, askerlin önüne geçmiş. Ve şehit olmuş. Düşman inhizâma uğrayarak aşağılara doğru kaçıyormuş.

Büyük muhasara toplarını kaçırmama fırsat ver-

memek için bizi bugün gideceğimiz yerden çevirmişler. Yarın onların arkasına düşeceğiz. Tuhaf tâlib. O kadar kaçtıktan sonra şimdi kovala.

7 kânunuevvel (20 aralık 1912)

Daha güneş doğmadı. Hafif bir yağmur çiseliyor. Bir saat evvel fırka emri geldi. Bir saat sonra yola çıkacağız. Gece ekmek güzeldi. Şimdi de Yanya ahâlisi yemek gönderiyor.

Neferlerin yüzlerini, ellerin yıkatıyoruz. Zayıflar geride kalacak. Hâsılı bir intizâm verilmeye çalışılacak.

Dünkü güzel havâdis, daha şehre girmeden değişti. Cavit Paşanın şehit olması doğru. Lâkin henüz düşman kaçmamış. Sol cenâh şiddetle sebât ediyormuş. Biz onları püskürtecekmiz.

Saat üç.

Güneş sisler içinde çıkıyor. Askere Yanya ahâlisinin gönderdiği yemek dağıtılıyor. Biz Aydonan'a mürettep imişiz, ki burası düşman tarafından muhasara altına alınmıştır. Top sesleri uzaktan uzağa geliyor.

Saat altı.

Demir rengi bir sis içinde ilerliyoruz. Güneş bir ay gibi karşımızda parlıyor. Etrafımızda bir rüyâ gibi koyun sürüleri görüyoruz ki, yavrulamışlar. Aralarında minimini kuzucuklar geziniyorlar. Top sesleri şiddetle devâm ediyor.

★

Saat yedi.

Moladayız. Yanya'ya iki kilometre kalmış. Borazanları alayın önünde topluyorlar. Biraz çıkan güneş yine sisler arasında kayboldu. Top sesleri daha yakından ve daha şiddetle iştiliyor.

Gece, saat beş.

Yanya'ya girdik. Ben burasını daha güzel tahayyül ederdim. Gölün lâtifliğini, üstündeki yüksek ve çıplak

dağ bozuyor. Bütün ahali sokakta idi. Muntazam yürüyüşle geçtik. Top seslerine doğru yürüdük. Tam üç saat sonra buraya konduk. Yarın ilerleyeceğiz. Selânik'in geri alındığını işitiyoruz. Galibâ Averof'un sakatlandığını vilâyet ilân etmiş. Artık bu yalan olamaz.

8 kânunuevvel (21 aralık 1912)

Gece nöbetçi idim. Saat sekizde düşmanın Narda'ya kadar sürüldüğünü ve tâkibe bizim memur olduğumuzu yazan emir geldi. Şimdi, erkenden, daha güneş doğmasınâ dört, beş saat varken askerinin ekmeğini, etini, pirincini dağıttık. Hazır ol borusunu vurdurdum. Şimdi hazırlanıyoruz. Hava gâyet rutûbetli, yerler yağmur yağmış kadar yaş.

Saat beş.

Tepelere tırmanıyoruz. Top sesleri sağımıza geçiyor. Mermiler üzerimizden geçiyor. Mehhârilerin üzerinde, yayan, boyuna yaralılar yola düzülmüş, aşağı iniyorlar. Biz geldik. Büyük bir tepenin arkasında, üç tabur, saffiharp nizamında yayıldık. Bekliyoruz.

Saat yedi.

Kalkıyoruz. Galiba bir çevirme hareketi yapacağız. Bizim taraftan tek tük top atılıyor.

Dar bir derenin içinde hızlı hızlı yürüyoruz. Sağımızda şiddetli tüfek sesleri var. Top sesleri şimdi kesildi. Hücüm edeceğiz. Tepenin ta dibindeyiz.

Saat dokuz.

Üzerimizden toplar geçiyor. Tüfek pek yakın. Hele kurşunlar yağmur gibi. Perişân askerimiz şu beklemeyle bir istirahat sayıyor. Arkasına yaslanarak rahat rahat sigaralarını içiyorlar.

Saat on kırk beş.

İkinci Taburun arkasından gidiyoruz. Uzaktan hücum kollarımızı sırtın üzerinde görüyoruz. Muhârebe

şiddet peydâ etti. Toplar ve şarapneller bir bir arkasına pathyor.

Gece, saat üç.

Mevzie geldik. Yolda yalnız bizim bölükten iki kişi yaralandı. Emniyet tertibatı aldık.

9 kânunuevvel (22 aralık 1912)

Müthiş bir gün. Sabahleyin baskına uğradık. Düşmana hücumdan başka çâre kalmadı. Bir zâbit şehit, bir zâbit yaralı düştü. Altmıştan ziyâde nefer yaralandı. Yirmisi de şehit oldu. Düşmanın ateş ettiği tepeyi tutabildik. Üzerimizde uçan tayyaresine de ateş ettik.

10 kânunuevvel (23 aralık 1912)

Ateş ve muhârebe bütün şiddetiyle dün, bütün gün ve bütün gece devam etti. HALÂ düşman sebât ediyor. Şu taşlığı zaptedemedik. Gece hep hücum boruları işittik. Şimdi bizi eski mevzimizden çıkardılar. Dün düşmanın bulunduğu yere getirdiler. Üzerimizden düşmanın attığı taneler acı ve korkunç bir gürültü çıkararak geçiyor.

Dün üstümüzde dolayan Yunan tayyaresi bugün görünmedi.

Saat dokuz buçuk.

HALÂ bu taşlı tepenin üzerinde duruyoruz. Uzakta muhârebe devam ediyor.

★

Derenin içine girdik. Gece bastı.

★

Baskın oldu. Mevzilere çıktık. Birçok nefer vuruldu.

11 kânunuevvel (24 aralık 1912)

Dün gece saat sekizde geriye çekilmemiz için emir

verildi. Sabaha yakın gayet sarp dereler içinden geçtik. Bizim bölükte yüz tüfeğimiz vardı. Beşi şehit oldu. Yirmi altısı mecruh. Üç bölüklü küçükük taburumuzda yetmişten ziyade yaralı var. Bir zâbitimiz şehit oldu.

Yine bir zâbitimiz tehlikeli surette yaralı... Doktorlar sakat kalır, diyorlar. Şimdi bilmem bizi ne yapacaklar?

Yağmur şiddetle yağıyor. Yağmurun altında meçhul ve uzak bir neticeyi bekliyor gibiyiz...

12 kânunuevvel (25 aralık 1912)

Dün gece kapı karakolunda idik. Hâlâ değişmedik. Boğazda bekliyorum. Uzakta muharebe bütün şiddetiyle devam ediyor. Kurşunlar tek tük buraya düşüyor. Dün akşam kapı hizmetlerini teslim alırken, yanımızda taburumuzun kumandanı ayağından vuruldu. Onun yarısı nasıl oldu, diye sormaya giderken yanındaki mekkâreci de vuruldu. Kör kurşunlar her tarafa düşüyor.

★

Bu gece Yunanlılar hücum etmişler ve tamamiyle püskürtülmüşler. Bizden yaralı ve şehit çokmuş. Neferler böyle söylüyorlar.

★

Ahvâlde bir tebeddül olmadığını geçen zâbitler teyit ediyor.

Yağmur dün gecedenberi devam ediyor. Şimdi güneş çıktı. Yerler fenâ hâlde yaş.

13 kânunuevvel (26 aralık 1912)

Fıkra ihtiyâtındayız. Bu gece geride portatif çadırın içinde yattık. Top sesleri başladı. Hava bozuk ve çok dumanlı...

Garp Ordusu kumandanı buraya yazmış ki: «Sebât, sebât ediniz. Netice donanmanın muzafferiyetindedir.»

Bu, ne demek?

Selânik geri alındı mı?

14 kânunuevvel (27 aralık 1912)

Bugünkü işittiğimiz efsâneler: 1. Pire bizim tarafımızdan zaptolunmuş... 2. Yunan hükümetine 24 saatlik bir ultimatom verilmiş... 3. Averof'u ve bütün düşman donanmasını, teslim olmazlarsa bizimkiler esir alacaklar.

Halbuki muharebe bütün şiddetiyle devam ediyor. Hâlâ şu Foturiç denilen uğursuz köyün üstündeki tepeli alamadık. Kanat boğazının düştüğünü dün müjdelediler. Fakat bu havâdisin karşımızda kola bir tesiri olmadı. Vakfâ düşmanın ancak bir bataryası var, lâkin bizim mantellilere lâykıyla cevap veriyor. Hava gayet kapalı. Esasını anlamadığımız bir vazife için On Dokuzuncu Fıkra karargâhının arkasındaki köyden geçmiştik. Hiç canlı mevcut kalmamıştı. Hatta köpekler bile yoktu. Her taraf yağma edilmişti. Biz hâlâ fırka ihtiyâtındayız.

Bu efsânelerin yalnız bir tanesi sahl olsa, biz bu taşlarda sürünür müytüz?

15 kânunuevvel (28 aralık 1912)

İleri karakoldayız. Saat dört, top sesleri başladı, top sesleri sustu. Düşman Görice'ye gelmiş. Leskovik'e sarkmak, kaleyi arkadan kuşatmak ihtimâli de vardır. İşitiyoruz ki, efrenclerin nihâyetine kadar Avrupa harbe müsaade edecekmiş. Daha ziyâde etse bile, bu hâli artık bir ay devam edemez.

Şimdi herkes yarımı bekliyor. Fakat her yarı başka bir ümitsizlik bırakarak geçip gidiyor. Hatırasız bir dün oluyor.

16 kânunuevvel (29 aralık 1912)

Gece yeni çıkarılan obüs attı. Biraz top muharebesi oldu. Şimdi tüfek ve top sesleri fasıla ile devam ediyor. İki taraf da isteksiz. Sanılır ki, onlar da bizim gibi mütarekeyi bekliyorlar.

Fırka kumandanımız dün hariçteki kuvvetlere kumanda etmek üzere bizden ayrıldı. Biz On Dokuzuncu Fırkaya verdiler. Şimdi yeniden mürettep bir fırka yapacaklarmış.

Bugünkü efsâneler: 1. İki gün sonra, yani efrencler

yıl başında mütâreke olacakmış... 2. Avusturya konsolosu mütârekenin pek yakın olduğunu temin etmiş... 3. Mahmut Şevket Paşa'nın muzafferiyetlerini Rum gazeteleri yazıyormuş.

Tabii bunlara kimse inanmıyor...

17 kânunuevvel (30 aralık 1912)

Dün fırkadan kolorduya telefonla ahvâlin ne merkezde olduğu sorulmuş. Efrenci ayın nihâyetinde mütâreke olacağı mümkün ve muhtemel olduğuna dâir cevap verilmiş. İşte bugün efrenci ayın sonu. Fakat mütâreke filân yok. Sağ cemahta dehşetli top sesleri işitiliyor. Biz de bölüklerle bulunduğumuz mevkin üzerine taş yığıyoruz. Gece tahkimât yapacağız.

Hâlâ fırka ihtiyatındayız..

18 kânunuevvel (31 aralık 1912)

Bijan denilen mevki müstahkeme hareket etmek üzere emir verildi. Henüz güneş çıkıyor. Biz tamamiyle hazırız.

Saat on.

Yürüdük, yürüdük, geldiğimiz yollardan geçtik. Koculus köyünü sağımızda bıraktık. Nihayet bu vâdiye indik. Etrafımızda durmadan top sesleri geliyordu. Düşman muhasara yapmakla kaleyi düşürmeye çalışıyormuş. Hava pek güzel. Bulduğumuz yer bütün çayırlık. Uzakta Yanyanın ucu, beyaz ve dağınık övleri, daha yukarıda üstünde bulut kümeleri uçan büyük ve çıplak dağ görünüyor.

Şimdi kolordunun «ihtiyatı umumî»sindeyiz. Bizimle beraber Yanya ve Malakas redif taburları bulunuyor. İlk leâp eden hatta biz sevk olunacakmışız.

★

Bugünkü efsâneler: 1. Saltanat tebeddül etmiş, Yusuf İzzettin padişah olmuş... 2. Fatrite asker çıkmış... 3. Bulgar, Sırp ve Karadağ ile müsalâha olduğu resmen tebliğ olunmuş. Tabii bunlara da kimse inanmıyor.

19 kânunuevvel (1 ocak 1912)

Hava güzel. İstirahât ediyoruz. İstanbula bir kart yazıp gönderdim.

Bugünkü efsâneler: 1. Mahmut Şevket Paşa, Fireye çıkmış. Atınaya hareket etmiş... 2. Bizim zırhlılar, Yunanın İpsala zırhlısını batırmış... 3. Romanya konsolos-hânesi tercümanından çıkan bu havadisler resmî olarak teyit edilecekmiş...

Ben bunlara inanamıyorum.

25 kânunuevvel (5 ocak 1912)

Birbirine benzeyen günler. Bazan yağmur, bazan güneş.

Gece ve gündüz fâsılalarla top sesleri...

Biz çadırlarda pis pis oturuyor ve meğhul bir neticeyi, karanlık bir nihayeti bekliyoruz.

Bu sabah tabura yüz yedi nefer verildi. Hepsi Daydaylı, Taşköprülü. Yine taburumuzun mevcudu dört yüzü buldu.

27 kânunuevvel (7 ocak 1912)

Dün akşam Yanya'ya gittim. Burası âdeta bir efsâne memleketi.. Yattığım otelci mütâreke olduğunu iddia ediyordu. Halbuki bu sabah gelirken kuvvetli ve çok top sesleri işittim. Hakikatte müthiş bir muhasaradayız. Mektup, gazete, telgraf değil, kuş uçmuyor. Zâbitler son derece meyûs... Meselenin bir Avrupa meselesi olduğuna ve Yanya'nın ya Arnavutluğa, yahut Yunan'a verileceğine azıcık coğrafya bilenlerin bile aklı erdikten sonra, bu kadar kan dökmekteki manâ anlaşılıyor.

Bununla iki taraf da mütâreke etmiş gibi davranıyor. Çat, çut, oluyor, fakat ciddi bir muharebeye girilmiyor.

Fakat bu hâl daha ne kadar devâm eder?

31 kânunuevvel (11 ocak 1912)

Uç gündür yağmur dinmiyor. Soğuklar başladı. Dün gece birçok top ve tüfek sesleri işittik. Sabaha yakın hareket emri verdiler. Şimdi bekliyoruz. Yağmur, soğuk

bir rüzgârla karışık devam ediyor. Yarın Yunanlıların senebaşı...

3 kânunsâni (14 ocak 1912)

On beş gün istirahatten sonra tekrar ateş hattına gidiyoruz. Dün gece saat altıda emir verildi. Üçte Lozeç sırtlarında bulunmak üzere yola çıkacağız.

Saat yedi.

Evvelden oturduğumuz yere geldik. Derenin üzerindeki tepeye çadırları kuruyoruz. Top ve tüfek sesleri ek-silmiyor. Yağmur ince ince yağıyor...

4 kânunusani (15 ocak 1912)

Şimdi emir verildi. Bu akşam Kanlıtepeye gideceğiz. Ellil Altıncı Alayı takviye ediyoruz.

5 kânunsani (16 ocak 1912)

Hava bir bahar sabahı kadar güzel. Uzaldarda tek ve uzun bülbül sedaları geliyor. Biz Kanlıtepenin ta üstünde, sırttayız. Yığılmış taşların arkasında duruyoruz. Gecelenberi ateş devam ediyor. Bizim takımdan bir on-başı kolundan vuruldu. Henüz başka sakatlık yok...

6 kânunsani (17 ocak 1912)

Bu gece durmadan yağmur yağdı. Askerden üç kişi yaralandı. Dün eski alay kumandanı mütâreke haberini göndermişti. Onun da efsâne olduğu meydana çıktı. Ateşe devam olunuyor.

7 kânunsani (18 ocak 1912)

Biz Kanlıtepedeyiz. Toplar o kadar müthiş patlıyor ki...

İki istihkâm yıkıldı, neferler altında kaldı.

Bir saatten beri belki bin gülle olduğumuz yere düştü. İhtiyâtlar ve bütün tabur geri çekilmeye başlamış.

Ölmeyen askerler kaçıyorlar. Ben yalnız kaldım. Ben de gidiyorum.

Artık harp sayfasını kapamalı Kaçamadım. Yirmi bir neferle esir düştüm. Bulduğumuz tepeden ezunlar görüldü. Bize «Teslim olun» diye haykırdılar. Biz de ellerimizi kaldırdık. «Teslim» diye bağrdık. Neferleri bağladılar, beni yüzbaşısıya verdiler.

8 kânunsani (19 ocak 1912)

Bu gece Yunan zâbitleriyle beraber yattım. Bana ek-mek ve jambon verdiler. Sabahleyin ağrılığın yanına gönderdiler. Bütün gün yağmur yağdı.

Bu geceyi ezun çavuşu İpsilandis ile koyna koyuna geçirdim.

9 Kânunsani (20 Ocak 1912)

Bu sabah çavuşla, generalin yanına gönderdiler. Evvelâ bir tabur zâbitlerinin yanına geldim. Kokoriç kö-yüne... Sonra jandarmalar beni aldılar, Ayanikoll Kilise'sindeki general Batapulosun huzûruna çıkardılar.

Yanımda erikânharbî, İpsilandis vardı. Bana çok il-tifat etti. Hep Fransızca konuştuk. Yarın dilger bir Türk esiri olan topçu zâbitinin yanına gönderileceğimi söyledi. Bu geceyi jandarma çavuşu Korinosun yanında geçireceğim. Ocağın başında ezunlarla beraber oturuyor ve konuşuyorum. Adresini aldığım bir zâbit çay ve kon-yak getirdi.

Doğrusu pek nazık ve insâniyetli adamlar...

10 kânunusani (21 ocak 1912)

Eminağa Hanındaki karargâhı umûmiye geldim. Yolda oldukça ebemmiyetli bir hakâret banyosu geçirdik. Bereket versin ki, rumca bilmiyorum. General Sabuncakinin huzuruna çıkardılar. Bazı şeyler sordu. Hep Fransızca konuştuk. Gece zâbitlerle oturdum. Yatmak için şimdi jandarma neferlerinin koğuşuna geldim.

11 kânunsani (22 ocak 1912)

Sabah... Pis ve camsız pencereci bir han odası... Jandarmaların gürültüsüyle uyandım. Hep benim için konuşuyorlar. Bereket versin ki, Rumca bilmiyorum. Bir

zâbiti, neferlerin yanına koymak doğrusu nâzikçe bir şey değil...

Bugün otomobille hareket edeceğiz. Dün akşam pek erken diyorlardı. Ama hâlâ bana arş dedikleri yok.

Saat yedi.

Filyadise geldik. Otomobilde, altı da yaralı Yunan askeri vardı. Yolda Prens Konstantine ve çocuklarına rast geldik. Beni, jandarma dâiresinde bir odaya koydular. Zâbitler geliyor, benimle farnsızca görüşüyorlar. Hepsî de Bijanı soruyorlar.

Saat dokuz.

Yüzümü ve ellerimi yıkamak için dışarı çıktım. Şiddetli top sesleri işitiliyordu. Demek bizim Bijan hâlâ dayanıyor. Bravo...

12 kânunsani (28 ocak 1912)

Dün birçok Yunan zâbiti geldi. Hep görüştük. Muhârebe münâsebetiyle asker olan Kefalonya mebusu da geldi. Pek nâzik bir çocuk. Avukat imiş. Dost olduk. Adresini bile verdi. Bu gün hava o kadar güzel değil. Sefil bir sis, ama şeffaf bir sis her tarafı kaplamış. Odamm penceresinden yaprakları dökülmüş ağaçlar görünüyor. Kargaların ve serçelerin sesleri birbirine karışarak her tarafı kaphıyor...

Birkaç saate kadar Nardaya gideceğiz. Ben hazırlandım. Bekliyorum. Güzel yemek veriyorlar. Jandarma zâbiti gelip ne istediğimi soruyor. Sabahleyin süt ve kahve bile getirdiler.

Saat on iki.

Gidemedik. Arabaya binmişken çevirdiler. Bu gece de burada kalacağız. Benimle beraber esir olan zâbiti gördüm. Yeni mektepten çıkmış. Diyarbekirli bir topçu... Konuştuk. Bulgarlarla muhârebenin başladığını söyledi. Bu havâdisi, tekrar yanıma gelen Kefalonya mebusuna söyledim. İnanmadı.

— Bir şeyiâ olmalı...

Dedi. Bakalım birkaç güne kadar her şeyi öğreniriz.

13 kânunsani (24 ocak 1912)

Bu sabâh araba ile Nardaya geldik. Bütün ahâli toplandı. Çocuklar «Türko, Türko» diye bağıyorlardı. Evvelâ askeri idâresine götürdüler. Sonra jandarma dâiresine. Şimdi buradayız. Yarın bakalım nereye?

14 kânunsani (25 ocak 1912), Narda.

Bugün de burada kalacağız sanıyorum. Yanında kendiliğinden gelip teslim olmuş bir topçu zâbiti var. Hristiyan olmak istiyor ve benim tercümanlık etmemi rica ediyor.

İstanbul'da ihtilâl olduğunu söylüyorlar. Jandarma çavuşu, Nazım Paşa'nın ölü resmini neşreden bir gazeteyi getireceğini vaat etti.

★

Dünden beri bir Avusturyalı doktor ile ahbap oldum. Bana Matin gazetelerini getirecek. Diğer doktorlar da geliyor, hep konuşuyoruz.

15 kânunsani (26 ocak 1912), Narda.

Bugün de kaldık. Vapuru bekliyoruz. Kraliçenin hastâne müdürü geldi. Konuştuk. Zavalının harpte bir oğlu varmış. Diğer zâbitler de doktorlar ziyârette devam ediyorlar. Hâlâ fransızca gazeteler için müsaade olunmadı.

16 kânunsani (27 ocak 1912), Narda.

Galibâ bugün de buradayız. Hava fenâ. Yunanlılar yeniden asker topluyorlar. Her gün, oturduğumuz jandarma dâiresinin taş avlusu dolup boşalıyor.

Saat sekiz.

Moralî bir jandarma zâbiti var. Bana hep fenâ haberler getiriyor. Bugün sevinerek geldi. Enver'in ihtilâlciler tarafından öldürüldüğünü söyledi. İnşallah sâhi değildir.

Yanya gibi galiba burada da efsâne çok. Artık her gün işittiğim efsâneyi günü gününe yazacağım. Belki bu zâbit beni müteessir etmek için böyle feci ve korkunç havâdisler veriyor...

17 kânunsani (28 ocak 1912), Narda.

Uyuyorduk, kapı vuruldu. Jandarma onbaşı geldi. Yanındaki Rum esirle hazır olmamızı, şimdi hareket edeceğimizi söyledi.

★

Üç saat yürüdük. Güzel ve esâtiri bir körfeze geldik. Küçük bir Rus vapuruna bindik. Şimdi gidiyoruz. Bir saate kadar Prevezeye gelecekmışiz...

18 kânunsani (29 ocak 1912)

Bu geceyi vapurda, Prevezede geçirdik. Sabah oldu. Henüz hareket yok. Yunanlılar boynuna cephâne nakle ediyorlar. Üçüncü kaptanla gece yarısına kadar konuştuk.

★

Başka bir vapura naklettiler. Daha hareket yok. Fena hâlde yağmur yağıyor. Dehşetli fırtına...

Santa Marya adasına uğradık. Şimdi akşam oluyor. Adaların arasından geçerek gidiyoruz.

19 kânunsani (30 ocak 1912).

Sabah. Uyandım. Fena hâlde fırtına vardı. Beni deniz tutuyordu. Kamarot kapıyı vurdu. Ve rumca Patras'a geldiğimizi söyledi. Şimdi askerleri çıkarıyorlar. Ben kahve içiyor, bizi götürecek memuru bekliyorum.

Patras'a çıktık. Evvelâ bir hastâneye gittik. Soara buraya getirdiler. Aman yâ râbbi, ne sefil yer... Altı zâbit daha var.

20 kânunsani (31 ocak 1912), Patras.

Başbozuk, asker, zâbit, iki yüzden fazla esirin bulunduğu bu korkunç bina meğerse Margirit hapishânesimiş. Acaba burada kaç gün, kaç azap ve ıstırap günü geçireceğim?

28 kânunsani (3 şubat 1912), Patras.

Aynı hayat... Kürek hayatı... Dün gece bir asker, Bulgaristan'la tekrar muhârebenin başladığını söyledi. O hâlde kimbilir buradaki mahpusluğumuz ne kadar uzayacak?

25 kânunsani (5 şubat 1912)

Bugün esirlerden biri öldü. Bir tahta parçasının üzerine koyarak dışarıya çıkardılar. Toplanan ahâli ve Yunan askerleri gülmekten katılıyorlar ve «Hroakalı» diye eğleniyorlardı. Hava güzel, her gün iki saat kadar çıkıp yakındaki kahvede oturuyoruz. Bazı günler «La Pres Elenik» gazetesini okuyarak ahvâli öğreniyoruz. Muhârebe dün sözde yine başladı. Bugün nöbetçiler Gelibolu'nun Bulgarlar tarafından alındığını sevinerek söylüyorlar.

29 kânunsani (9 şubat 1912).

Havalar çok güzel gidiyor. Her gün güneşe çıkıyoruz. Muhârebe havâdislerini günü gününe okuyoruz.

3 şubat, (14 şubat 1912), Patras.

Bu sabah onbaşı geldi: «Yanyada esir olanlar hazır olsun. Atınaya gidecekler» dedi. Yarım saat içinde toplandı. Aşağıya indik. Askeri dairesine giderek para aldık. Yaralı bir zâbit refâkâtiyle şimdi şimendifere bindik, Atina'ya gidiyoruz. Hava soğuk, fakat şükrolunur ki, yağmur yok.

Küçük, küçük, mavi ve beyaz boyalı istasyonlara uğrayarak tarihî bir memleketin asırlar görmüş zeytin ormanları içinden geçiyoruz.

Trenin her duruşunda pencerenin önüne yığılan çocuklar «Turkos, Turkos» diye bağırıyor ve anlayamadığımız lisânlarıyla birçok şeyler söylüyorlar. Mutlaka bunlar kötü olacak.

Treni sevke memur zâbit, satın aldığı gazeteleri okuyor ve harbin, Avrupa'nın müdâhalesi üzerine bit-

tiğini işaretle anlatıyor. Sonra yine Gelibolu'da muharebe olduğunu söylüyor.

4 şubat (16 şubat 1912).

Dün gece Atina'ya geldik. Askeri dairesinde bir saat kadar bekledikten sonra bir arabaya bindirdiler. Buraya getirdiler. Burası bir bahçeden ve birkaç daireden mürekkep ufarak bir kuşla... On iki zâbit esir var. Her hâlde Patras'tan iyi. Fakat soğuk şiddetli...

14 şubat, (25 şubat 1912).

Yanımdaki kaçak zâbit benden şikâyet etti. Beni Marko kuşlasındaki odadan çıkararak askeri hapisâneye soktular. Kapıda bir süngülü duruyor, tüklediğim lecanın enlilliği ancak iki metre. Pencere, tavana yakın... Tam bir kürek mahkûmuna lâyık bir yer... Sabredelim ve yakında kurtulacağımızı ümit edelim.

16 şubat (27 şubat 1912), Atina.

Hava bir açıp bir kapıyor. Hapsoldüğüm yer pek dar. Hele dilger mahpus Yunan askerleri okumaya değil, uyunmaya rahat vermiyorlar. Boyuna bağıyor, şarkı söylüyor, nara atıyorlar...

20 şubat (3 mart 1913), Atina.

Kaç gündür yağmur, fırtına devam ediyordu. Hatta kar yağdı. Ben mahpusluğumdan son derece memnunum. Zirâ yalnız kalıyor ve rahatça hikâyeler yazıyorum. Günde iki saat öbür zâbitlerin yanına gitmeme, kuşla kumandanı müsaade etti. Dün gittim. Burada neşrolunan bir Fransızca gazete sulhtan bahsediyordu.

★

Bu satırları yazarken bütün fabrikalar düdüklerini öttürüyorlar, dehşetli bir gürültü hâsıl ediyorlardı. «Acaba ne?» diye düşünüyordum. Kapı vuruldu, açtım. Nöbetçi, yarım Türkçe, yarım Rumca ile Yanya'nın, Bijan kalesinin alındığını, onun için bütün bu düdüklerin ça-

lındığını söyledi. Hava gayet güzel. Parlak bir güneş tepe penceresinden giriyor, sarı duvara gümüşten müstatiller çiziyor.

★

İşte bir saat oldu, hâlâ fabrika düdüklere çalışıyor. Atina'nın bütün kiliseleri çanlarını çalıyor. Müthiş bir gürültü. Toplar atılıyor.

★

Hâlâ gürültü ve top sesleri devam ediyor.

Akşam, saat on iki.

Ereğli'li türkçe bilir bir Rum, kirli çamaşırlarını yıkatmış, getirdi. Ve Yanya'nın zaptolunduğunu, otuz iki bin kişi esir edildiğini söyledi.

28 şubat (11 mart 1913), Atina.

Bugün şehre gittim. Postânededen annemin gönderdiği çamaşırları ve esvabı aldım. Hava çok güzeldi. Cadeler tıpkı Avrupa sokakları gibi idi. Resimci dükkânlarında Türkler aleyhinde birçok levhalar asılı idi. Şimdi hep tramvayla gidip geldiğim hâlde bilmem niçin yorunum, başım ağrıyor.

1 mart, 1329 (12 mart 1913)

Bugün yeni senebaşı! Geçen sene nerede idim, bu sene nerede? Hiç buralarda bulunacağım aldırma gelir miydi? Bugün hep bunu düşündüm. Gelecek sene acaba vatanımda, İstanbul'da, annemin evinde mi olacağım? Yoksa yine gurbette, uzaklarda Avrupa menfasında mı?..

2 mart (13 mart 1913) Atina

Bugün isimlerimizi tekrar yazdılar. «İstanbul'a göndericeğiz» diyorlar. Acaba sahi mi?..

6 mart (17 mart 1913) Atina

Bu sabah toplar atılıyordu. Ama tek tük!.. Kapı vu-

ruldu, açtım. Onbaşı yarı İtalyanca, yarı fransızca, Krallık Selânik'te vurulduğunu, şimdi Konstantinin Kral olduğunu söyledi. Sözde bir Bulgar öldürmüş. Bir de sosyalist Rum arkadaşı varmış..

7 mart (18 mart 1913), Atina.

Toplar atılıyor, galiba yeni kral geldi.

14 mart (25 mart 1913), Atina.

Bugünkü gazete Edirne'nin Bulgarlar tarafından zaptolunduğunu yazıyor. Eyvah, eyvah, eyvah ve demek artık muharebe de bitti. Fakat aman yarabbi! Ne kadar müthiş ve emsalsiz bir mağlubiyet!..

21 mart (30 mart 1913), Atina.

Bugün Türkiye'nin Edirne'yi vermeye râzı olduğunu, sulhu kabul ettiğini gazeteler yazıyor. Tabii yalan değil. Bakalım bu azaptan kaç gün sonra kurtulacağız?

30 mart (8 nisan 1913), Atina.

Dünkü gazete Londra'dan bir telgraf neşrediyor. Sözde bir haftaya kadar mutlak sulh olacaktı.

31 mart (9 nisan 1913), Atina.

Bugün pazar... Önümüzdeki çarşamba günü sulhun imzalanacağını şimdi gazetede okudum. O kadar canım sıkılıyor, o kadar canım sıkılıyor ki...

4 nisan (13 nisan 1913), Atina.

Türkiye ile Bulgarya arasında on günlük bir mütâreke aktolunduğunu dünkü gazete yazıyor.

On gün... Acaba sonra da sulh olmayacak mı?

5 nisan (14 nisan 1913), Atina.

Dün, benden başka bütün zâbitleri serbest bıraktılar. Yunanistan'ın istedikleri tarafına gidebilecekler.

6 nisan (15 nisan 1913), Atina.

Canım o kadar sıkılıyor ki... Artık kitap bile okuyamıyorum. Gözlerim ağrıyor. Ayın üçünde yapılan mütârekenin bitmesine daha yedi gün var...

Bu yedi gün bana yedi sene gibi geliyor.

9 nisan (18 nisan 1913), Atina.

«Yarın erkenden gideceksiniz, hazırlanınız» dediler. Beni ayrı bir yere göndereceklermiş... Şimdi öbür tarafta arkadaşlarla görüştim. Gazete, Mersin'e, bin beş yüz esirin çıkarılacağını yazıyor...

10 nisan (19 nisan 1913), Atina.

Uç saattir trenle gidiyoruz. Kompartımanda İstanbullu bir kadına rast geldim. Konuştuk. Şimdi aktarma yaptılar. Başka bir trene bindik.

11 nisan (20 nisan 1913), Naflion.

Dün buraya geldik. Eski bir kasaba. Karşısında küçük bir ada var. Yukarıları hep kale. Buraları Yunan umumi hapishaneleri imiş. Birçok merdivenli yokuşlardan çıktık. İki kubbeli câmi gördüm ki, kiliseye tahvil etmişler.

16 nisan (25 nisan 1913), Naflion.

Bize hapis muâmelesi ediyorlar. Dört kişiyiz.

30 nisan (8 mayıs 1913) Naflion.

Onüç kişi olduk. Bizi hastahâneye naklettiler.

18 haziran, (25 haziran 1913), Naflion.

İki aydan ziyâde hastahâneye hapis olarak geçirdik. Bu gün «serbest kaldınız» dediler. Otelere indik. Ben, yalnız bir oda arıyorum. Acaba daha kaç gün kalacağız? Bu günkü gazete ilân edilmeden harbin başladığını yazıyor. Bulgarlar, hem Sırlara, hem Yunanlılara hücum ediyor.

Hava sıcak... Sırtmalı bir rüzgâr durmadan esiyor...

23 haziran (1 temmuz 1913), Naflion.

Galiba dün akşam ilanı harp ettiler. Biz bitaraf kalıyormuşuz. Ayrı bir otelde, ayrı bir odada rahat rahat oturuyorum.

5 temmuz (18 temmuz 1913), Naflion.

Hâlâ sulhu bekliyoruz. On gündendenberi Balkan müttefikleri arasında harp bütün şiddetle devam ediyor.

8 temmuz (21 temmuz 1913) Naflion.

Bizimkiler tekrar Edirne'yi aldılar. Ama muhârebesiz... Romanya orduları Sofya'ya yaklaşıyorlar. Her gün gazeteleri okuyoruz.

9 temmuz (22 temmuz 1913), Naflion.

Artık beş, on güne kadar gideceğimiz anlaşılıyor. Bir haftaya kalınyacak, bizim delegeler Atina'da sulhu imzâ edecekler. Diyorlar ki, vapur bekliyormuşuz...

20 temmuz (2 ağustos 1913), Naflion.

Hâlâ buradayız. Müttefikler arasında muhârebe bitti.

26 temmuz (8 ağustos 1913), Naflion.

Çanlar çalınıyor, silâhlar atılıyor Sokaklarda mızıkalar geçiyor. «İrini... İrini...» diye naralar atılıyor. Sulh olmuş, Bulgarlar barışmışlar. Demek onbeş gün evvel getirdikleri esir Bulgar zabıtları bizden evvel gidecekler.

Bulgarların şimdi Edirne'ye tekrar yürüyeceğini bu günlük gazete yazıyor...

27 ağustos (9 eylül 1913), Naflion.

Üç dört gündür vapur vapur terhis olunan asker geliyor. Biz hâlâ buradayız. Hep diyorlar ki: «Bir kaç güne kadar...»

4 eylül (17 eylül 1913) Naflion.

Hâlâ sulh olmadı. Bir kaç güne kadar Resit Bey imzalamak için sözde Atina'ya gelecekmis.

28 eylül (11 ekim 1913) Naflion.

Beni hapsedtiler.

1 teşrînevvel (15 ekim 1913)

Bulgar esirlerin altındaki yere getirdiler. Elli kişi olduk.

12 teşrînevvel (25 ekim 1913)

Çıktık.

1 teşrînsani, (14 kasım 1913)

Sulh imzalandı.

15 teşrînsani, (28 ekim 1913)

«Necât» isminde bir vapur geldi.

Yukarıya alınan «Balkan Savaşı Anıları», onun orduya katıldığı 14 eylül 1912 tarihinden serbest bırakıldığı 15 kasım 1913 tarihine kadar süren, bir yıl, üç ay ve onaltı günlük bir süreyi, acılar, felâketler ve sefâletlerle dolu bir süreyi kaphıyor. 18 kânunsâni ile 16 teşrînsâni 1913 arasında geçen süreyi esirlik günleri içine alıyor. Aslına bakılırsa, ele geçen-ve 1967 yılında «Hayat» dergisinde yayınlanan bu anı defteri, hem onun son defterindeki ifâdeden («ben bir çok anı defterleri tuttum, ama içlerinden yalnız birini, Balkan savaşı günlerinden kalanı esirlikte tamamladım» diyordu), hem de arkadaşlarından Aka Gündüz'le öğretmen Süreyya Saltuğ'a anlattığı, Yanya savunmasında (Kanlıtepe) esir oluşunu, Naflion'daki günleri tasvir eden, aşağıda da verdiğim anılara bakılınca, ancak ele geçmiş bir özet niteliği taşımakta, yayınlanmak üzere bir aralık yazarı tarafından hazırlandığı izlenimini uyardırmaktadır. Ömer Seyfettin ve başkaları onun anı defterinden zaman zaman buna benzer parçalar ve özetler çıkararak daha önce yayınlamışlardı. Üstelik bu anı defterinde

«kirli sayfalarında o müthiş bozgunun sefâletlerini» pek kısa bir kaç satırla tasvir ettikten başka, arkadaşlarının bütün ayrıntıları ile anlattıkları parçalara da raslanmıyor. Onun asıl Balkan savaşı anı defterlerinin henüz ele geçmediğini, bu deftere dayanarak yazdığı bazı hikâyelerinden de anlaşılmalıdır.

Ömer Seyfettin, üsteğmen rütbesile Garp Ordusu'nun 39. alayına katılmıştı. Önce Komanova'da Sırlara, sonra da Yanya'da Yunanlılara karşı savaşmıştı. Yanya Kalesi'nin Esat Paşa kumandasındaki dört alayla Yunanlılara karşı beş ay süren savunmasında o da bulunmuş, teslimden önceki çetin savaşlara katılmıştı. Yanya Kalesi, 21 şubat 1320 (6 mart 1913) de düştüğüne göre, Ömer Seyfettin bir ay kadar önce 7 kânunsâni 1913 (20 ocak 1913) «Kanlıtepe» de esir düşmüş oluyor. Anılarının özet hâlinde yayınlanan bölümünde bulunmayan, esir düşmelerini anlatan olayları Arkadaş: Aka Gündüz'den dinlemiştim:⁴

«39. Alayın bir taburu ile Ömer bir tepeyi tutmuş. Yüzbaşısı ölüyor. Subayları ölen birlikler teker teker kumandasına girdikçe, o alay tamamen Ömerin eline kalıyor. Kanının son damlasına kadar döğüşmek işte budur. Uzun süren bu kuşatma ve savunma sırasında Yunanlılar, bu kıtanın elinden 'Aman Allah!' diyorlar. Bir zaman sonra ötede beride dağınık kalan askerile Ömer'in ilgisi kesiliyor. Sonunda tepenin başında bir çavuş, iki hasta bakıcı nefer, bir de kendisi kalıyor, bir tabur askerden. Alayın etrafındaki cüzler zâten erimiş gitmiş. Yunanlılar tepeyi sarıp aşağıdan yukarıya çıkmağa başlıyorlar. Bu kadar uzun müddet mukâvemet eden ve etrafına ölüm saçan bu kıtadan kimi bulsalar parçalayacaklar. Küçük bir tepeyi bu kadar inâat ve ısrarla müdâfaa edenli tepeliyecekler. Ömer Seyfettin, büyük vatanperverliğini kamuffe etmek, hizmetlerini zikretmemek için bu hadiseyi çok nâdir anlatırdı. Başkaları billisân mütevâzîdi. Ömer ise bilfiil... Düşman yaklaşıyor, zekâsını işletiyor, bakıyor ki, hastabakıcı askerlerin kollarında kızıl

bandları var. Yunan askerleri bunlara dokunmazlarmış. Bunlar zâten silâhsızdır. Geriye muhârip olarak kendisiyle çavuş kalıyor. O hâlde ikisini de esir etmeyüp parçalayacaklar. Hemen çavuşun kolundaki işaretle kendi mülâzım işaretlerini ve apuletlerini koparıp şehitlere ilâzım ediyorlar. Sıhhiye çavuşlarından birinde fazla bir kızıl bandı var. O, çıkarıp veriyor. Ömer, bunu hemen çavuşun koluna takıyor. 'Sen sıhhiye neferisin, nutma!' diyor. 'Ya sen ne olacaksın?' diyorlar. Neferlerden birisi kendi bandını ısrarla ona veriyor. Ömer almıyor. Vc kendisi de doktor oluyor. Düşman hücumu edince, Ömer, yerinden kıpırdamıyor. Hemen bir yaralının başında tedâvi yaparmış gibi davranıyor. Sıhhiye neferlerine itidâle emirler dağıtıyor. Yunan askerleri şaşırıyolar, tepede kimseler yok. Ölüler, yaralılar ve sıhhiyeler, o kadar. 'Sen kimsin?' diye Ömere soruyorlar. O da 'Ben bu alayın doktoruyum, bunlar da sıhhiye erleridir' diye cevap veriyor. 'Başka kimse yok mu?' diye sorduklarında 'Hepsi öldüler' diye cevap veriyor. Yunan zâbiti, Ömer'i kusaca sorguya çekiyor. Ömer de, fransızca sözler ve ilâç isimleriyle konuşmağa başlayınca, kâni oluyorlar. Bunları toplayıp üserâ karargâhına getiriyorlar. Doktora, tepedeki kıtanın kumandanını soruyorlar. Ömer de 'O korkak bir zâbitti, kaçtı' diyor. 'Bu kadar büyük bir harbi başarılan, böylesine çarpışan bir adam nasıl korkak olur?' diye sorunca da 'Korkak olmasaydı, o da öldü' diye cevap veriyor. Bunları daha geriye, Atina civarında bir esir kamûpına gönderiyorlar. Orada doktor olmayıp muhârip subaylardan olduğu meydana çıkmıştır. Ama artık karargâh subayları ile de dost olmuştur. Bu da şöyle oluyor: bizim esir zâbitlerden birisi bir münâsebeetsizlik yapmış. O binbaşı olduğu hâlde, Ömer dayanamamış, ihtâr etmiş. 'Böyle şey yapma, itibârımız bezulur' demiş. O da tıyetsiz bir adam olduğu için aynı hâlti yapınca, Ömerden, bütün zâbitlerin huzurunda müthiş bir dayak yemiş. Karargâhtaki Yunan subayları bu durumu seyrediyorlar. Kavgaya katılanların kimler olduklarını soruştururlarken, bizim esir zâbitlerden biri - meselenin ne olduğunu bilmiyor - Ömer Seyfettin'i göstererek 'Filan tepenin müdâfil mülâzım Ömer Efendi' deyiveriyor. Yunanlı zâbit de 'O doktor değil miydi?' diye sorunca, adam

da 'Hayır, bizim kıtada doktor yoktu. Sıhhye onbaşısı vardı' diyor. Ömer'i çağırıyorlar. 'Sen doktor değilmisin, muhârip zâbitmişsin?' deyince, o da 'Evet doğru, ama orada doktorlum!' demiş. 'Bunu niçin böyle yaptın?' diye sorunca da, o da 'Buraya gelebilmek için' demiş. Yunan zâbitleri kendisini pek sevmişler. Bu yalanından ve çıkardığı kavgadan dolayı da cezalandırmak ehibine gitmemişler...»

O zamanın Yunan ordusundaki milis güçleri ve çeteciler, sayılarının fazlalığından, kolay kolay disiplin altına alınamıyor, kendi usûllerile savaşıyorlardı. Esir düşen subaylara işkenceler ediliyor, hemen hemen bütün rütbe taşıyan savaşçılar öldürülüyorlardı. Doktorlar savaş esiri sayılmadıkları, üstelik Yunan ordusunda da doktora çok ihtiyaç duyulduğu için, Ömer Seyfettin kendisini doktormuş gibi göstererek savaş kargaşasında öldürülmekten kurtulmuştu. Bir aralık şehit olduğu üzerinde bir söylenti de çıkmış, İstanbul'daki arkadaşları arasında yayılmıştı. Esir kampından mektubu gelince, savaş meydanlarından hayatını zorlukla kurtarabildiği anlaşılmıştı.⁵

Ömer Seyfettin'in, esirlik günlerine değinen anılarını, sırası geldikçe, küçük fıkralar hâlinde arkadaşlarına anlattığını görüyoruz. Bütün Balkan devresini kucaklayan büyük anı defterinden kalan bazı olayları, şimdi ancak arkadaşlarına anlattıklarından ve bazı hikâyelerinden öğrenebiliyoruz. Kabataş Lisesi'nden öğretmen arkadaşı Süreyya Saltuğ, bu konuda bana şunları anlattı:⁶

«...İmânın ne demek olduğunu bilmezdim. Onu, esârette anladım' derdi. Esirken Atina'ya yakın bir yerde bulunuyorlar. İçlerinde genç ve yakışıklı bir küçük zâbit var. Kampın yakınında da büyük ve güzel bir mâlikâne var. Oradaki bir genç kız, uzaktan görüp bu yakışıklı gence âşık oluyor. İşâretleşiyorlar, iş biraz ilerliyor. Kızın babası zengin bir fabrikatörmüş. Kız da biricik evlâdı imiş. Kız, çocukla evlenmeğe karar veriyor. Ailesini de zorli-

arak râzı ediyor. Kampa mürâcaât ediyorlar. Teklif şu: 'delikanlı şeklen vâftiz edilsin, isterse kalben müslüman olarak kalsın. Biz de onu kaptan kurtaralım ve kızımızla evlensin' diyorlar. Delikanlı, bu teklifi kati olarak reddediyor. Kamp kumandanı Ömer'e mürâcaât ediyor. Ömer, çocuğu çağırıyor. Yavaş yavaş telkin suretile kandırma yoluna girmek istiyor. Kız da üzüntüden bir deri, bir kemik kalmış. 'Çocuğu çağırırım. Mukaddemâta başladım. Çocuk şöyle bir dikildi, kaşlarını çatı. 'Neee, ben gâvur mu olacağım' diye bir bağırdı. Korktum, bir daha ağzıma alamadım. Akıl ve şuur milyonla serveti tepemez. Yalnız imân bu işi yapabilir. İmânın kudretini o zaman anladım.' derdi.

Ömer Seyfettin, Atina civarındaki Nafliyon kasabasında bir yıl kadar esirlikte kaldı. M. Nermi Bey ise, onu, bir aralık Patras'taki «Santa Margarita Askeri Hastahânesi»nde ziyâret ettiğini, hastahânenin bahçesinde oturup konuştuklarını anlattı.⁷

Esirlikte boş durmuyor, okuyor, ilerideki yazarlık hayatı için hazırlanıyor, arkadaşları ile mektuplaşıyordu. 26 haziran 1320 (1913) tarihinde Nafliyon'dan Ali Cânip'e gönderdiği bir mektupta, esirlikten sonraki hayatını şöyle tasarlamaktadır:⁸

«...hem Cânip'eğim biliyorsun, artık askerlikten çıktım. Fakat aslâ memur olmak istemem. Yâni hiç bir zaman bilmem ne kalemine başkâtip olmayacağım. Hocalık da mizâcıma göre biraz ağır meslek... Yalnız muharrirlik kalıyor. 'Tanin' hikâyelerime, tercemelerime-ki hepsi en aşağı altı sütün uzunluğundadır - birer lira verirse, haftada iki makâle, yâni ayda sekiz lira, beni rahat rahat geçindirir. Çünkü biliyorsun, ben yalnızım. Yapa yalnız bir adam için, nâmuslu ve muntazam yaşarsa, bu para az değildir. Çalışarak, göz nuru dökerek, tettebbü ederek yazacağım şeyleri - beğenilmeyeni geri vermek şartile - hep 'Tanin'e vermek istiyorum: vâsrâm sensin! Eğer 'Tanin'le uyşamazsak... Yapacak bir şey kalıyor. Cemiyetin vilâyetlerdeki gazetelerine başmuharrirlikle gitmek...»

Ömer Seyfettin, yazılarını yayınlamak için 'Tanin' gazetesini gözüne kestirmişti. Ama Ali Cânîp aracılığı ile gönderdiği hikâyelerinden ilki olan «Piç» in yayınlanacağı o sıralarda İttihat ve Terakki Partisi'nin halkçılık ülküsü güden kanadının düşüncelerini yaymak için çıkarılan, «Türk Yurdu» müessesesine bağlı «Halka Doğru» dergisinin 1 ağustos 1329 (1913) tarihli sayısında ilân edilmişti¹⁰

P i ç

Türklerin en genç ve sanatkâr hikâyecisi Ömer Seyfettin Bey'in esir bulunduğu Yunanistandan yazarak gönderdiği bu kıymetli eser, Türk Yurdu'nun gelecek nüshasında yazılıdır. Okuyucularımıza hararetle tavsiye ederiz.

Bunun ardından, aslında Balkan devresi hayatını anlatan anı defterinde çıkardığı «Hürriyet Bayrakları» hikâyesi de «Türk Yurdu» dergisinde yayınladı. Yine aynı dergide yayınlanan üçüncü hikâyesi, Balkan Savaşı'ndan sonra Yunanistan'daki Türklerin durumlarını tasvir eden «Mehdi» hikâyesidir.¹⁰ Esirlikten İstanbul'a gönderip yayınlattığı dördüncü hikâyesi «Zekâ» dergisinde çıkan «Kolleksiyon» adındaki bir magazin hikâyesidir.¹¹ Mektubunda, «Tanin» gazetesinde yayınlanmasını istediği ve Ali Cânîp'in de kitabına böylece yazdığı hikâye ve yazılar, bu gazete de bulunamadı.

Ömer Seyfettin, esirlikte iken Ali Cânîp de İstanbul'da işsizdi. «Tanin» ve «Türk Yurdu»na yazıyordu. Bir süre bekledikten sonra, İstanbul'da uygun bir iş bulamayınca, o sırada Çanakkale'de yeni açılan «Sultânî»ye edebiyat ve felsefe öğretmeni olarak tâyinedilmişti. Oradan Yunanistan'a yolladığı bir mektubuna, Ömer Seyfettin, 14 teşrin-sâni 1329 (1913) tarihinde cevap veriyor:¹²

«...evet, senin İstanbul'da kalmaklığın lâzımdır ve ben bunu pek ehemmiyetsiz bir şey sanıyordum. Demek aldandı-

yormuşum. İstanbul'da kalsaydın, yeni lisân cımlanacak, açtığımız tabii cereyan karşısında ..... devrleceklerdi.... Lâkin sen şimdi İstanbul'da yoksan. Bence bu ne demektir, biliyor musun, ben de İstanbul'da yokum demektir. Eğer askerlikten çıkarsam, bir memur oluyacağım. Avni gibi fahri muharrirlik de edemem. Benimle arkadaşlarımın arasında râbrta sendin. Sen şimdi yoksun, arkadaşlarımın da hiç birisi benim için yoktur. Hatta ihtimâl Ziyâ Bey'i, o kadar sevdiğim Ziyâ Bey'i bile görmeyeceğim. Yazdığım yazıları Kâzım Nâmi vasıtası ile 'Türk Turdu'na vereceğim. Ve böyle yazılar için ayda altı lira verebilirlerse, bununla iktifâ edeceğim. Vermezlerse, başka hususi bir işle uğraşarak sükûn ve meçhûliyet içinde büyük eserimi vücûde getirmeğe çalışacağım...»

Selânik'teki kadro hareketlerini, parti çevresindeki büyük hazırlıkları hatırlayınca, Balkan Savaşı'ndan sonra «İttihat ve Terakki» deki şaşkınlığın büyüklüğü daha iyi anlaşılıyor. İttihatçılar, «31 Mart Olayı»ndan sonra bile kesin olarak devleti ele almamışlar, kadroları yenileyememişlerdi. Çoğunlukta oldukları hâlde düşmeleri ve «Babî-âli Baskını» yapmak zorunda kalmaları, devletin artık kesin şekilde el değiştirmekte olduğunu gösteriyordu. Bundan dolayıdır ki, bir süre Ziya Gökalp'ın takımını düşünmek ve desteklemek imkânlarını bulamadılar. Yoksa «İttihat ve Terakki»nin kendi adamlarını perişân etmeyeceği, kadrolarına sınımsız bağlanarak sonuna kadar sâhip çıkacağı, bundan sonraki gelişmelerde görülecektir. Ömer Seyfettin'le Ali Cânîp mektuplaştığı günler, devletin el değiştirdiği bulanık günlerdi.

Ömer Seyfettin, esirlik günlerinin aylıklığı ve gelecek üzerindeki tasarıları, yalnızlığın verdiği sıkıntılar yüzünden, Ali Cânîp'le sürekli olarak mektuplaşıyordu. Onun esirlik günlerini, umut ve umutsuzluklarını bu mektuplarından öğrenmek kâbil olduğu hâlde, Ali Cânîp, bunlardan ancak iki tanesinden kısa bazı paragrafları yayınladı.

Ömer Seyfettin, 28 aralık 1913 (15 teşrinsâni 1329) tarihinde Naflion'dan gemiye binip İstanbul'a hareket ediyor, 17 aralık 1913 (4 kânunevvel 1329) tarihinde, esirliğe düşmesinden on ay sonra İstanbul'a dönüyor (Balkan Savaşı Anı Defteri).

Buna göre, esirlikte ancak bir yıl kadar, hatta ondan da az bir süre kalmış olmaktadır. Hayatının her devresini hikâyelerine yansıttığı, hele Balkan devresi yaşayışını anı defterinden aktararak hikâyeye kılığına soktuğu hâlde, esirlik günlerinde yazı ile uğraşacak bol zaman bulmasına rağmen, ne o günlerde, ne de ondan sonra, hayatının bu devresini hikâyelerine yansıtmadığını görüyoruz. Bu devresindeki gözlemlerini, hikâyeleri yerine mektuplarına yansıttınca, bir anlamda bunlardan kurtulmuş oluyordu. Askerlik mesleğinden delen bir kimse, esirlik altında aşağılık duygularına kapılıyor, yenilginin yılgınlığından kendini kurtaramıyor, mektuplarında ve anılarında bunu bir dereceye kadar sezme mümkün olmaktadır. Böylesine bir ruh hâlinde kendini kurtarıp, gündelik yaşantılarını hikâyeye dökmek o günler için çetin bir iş olmalıydı.

Ömer Seyfettin'in, Rumeli'de yaşadığı hayatın bütün safhalarının gerek düşünceleri, gerekse sanatının evrimi üzerinde çok büyük ve yapıcı etkileri olmuştur. Türk edebiyatında küçük hikâyeyi halk katında geniş bir itibâra kavuşturmuş olmakla tanınan Ömer Seyfettin, Birinci Dünya Savaşı öncesi yıllarında, Rumeli ve Selânik atmosferinin, bu çevrelerde mayalanan düşünce akımlarının bir sonucu olarak ortaya çıkmış, bu akımlarının en güçlü öncülerinden biri olarak, düşüncelerini yenileyeceği, hikâyede yeni aşamalara ulaşacağı yıllara kadar gelmiştir.

11. «Balkan Savaşı - Orduya Dönüş - Balkan Savaşından Anılar - Yunanistan'da Esirlik Günleri» arabölümünün dipnotları:

- 1) M. Nermi Beyle Konuşmalar: 18 aralık 1963. Ve bakınız: Genç Kalemler, cilt 4, No 26, 24 ağustos 1328/1912.
- 2) M. Nermi Bey'le Konuşmalar: 18 aralık 1963.
- 3) Ömer Seyfettin'in «Balkan Harbi Hâtıraları» (Hayat mec. Yıl 11, Sayı 3, 12 ocak 1967 - yıl 11, sayı 13, 23 mart 1967). Derginin hânına göre bu anılar Niyazi Ahmet Banoglundan alınmıştır.
- 4) Aka Glünlüze Konuşmalar: 7 ağustos 1953.
- 5) Öğretmen Süreyya Saltuğ'la Konuşmalar: 14 ağustos 1953.
- 6) Aynı yerde.
- 7) M. Nermi Beyle Konuşmalar: 18 aralık 1963.
- 8) Ali Cânîp Yöntem, Ömer Seyfettin. Remzi Kt. - İstanbul: 1947, s. 25. Ali Cânîp'in burada yazdığına göre, esirlikteyken Gústav Le Bon'un-mantık konusundaki yazılarını esas alarak «Psikoloji ve Beş Türü Mantık» adında bir küçük kitap hazırlamaktadır. Bir yandan da küçük hikâyelerini yayınlanmak üzere ona göndermektedir. O da bunları «Tanin» ve «Türk Yurdu»nda yayınlamakta imiş.
- 9) «Piç» (Türk Yurdu, Yıl 2, cilt 4, sayı 22, ağustos 1329/1913), «Hürriyet Bayrakları» (Türk Yurdu, Yıl 3, cilt 5, sayı 56, kânunsâni 1329/1913).
- 10) «Mehdi» (Türk Yurdu, Yıl 3, cilt 5, sayı 60, 16 kânunsâni 1329/1913).
- 11) «Kolleksiyon» (Zekâ mecmuası, 19 şubat 1912, sayı 19).
- 12) Esirlikten yolladığı 14 teşrinsâni 1329/1913 tarihli mektup (bk.: Ali Cânîp, Ömer Seyfettin, s. 26). 15 teşrinsâni 1329/1913 de esirlikten bırakıldığına göre, bu mektubu bir gün önce yazmış oluyor.

SONUN BAŞLANGICI

«Evet, İtalya Muhârebesi, Balkan Muhârebesi... Ben, Yanya Kalesinde esir oldum. Yunanistan'da bir seneden ziyâde esirlik.. İstanbul'a gelip kendimi toplamağa başlayacağım zaman annemİN ölümü... Sonra Cihan Harbi.. İşte dört senedir bu felâketli harbin müthiş buhrânı içindeyiz. Yarım okka ekmek otuz kuruşa satılırken kim edebiyatla uğraşabilir? Ama ben uğraş-tım...»

(Anı defterinden 1917/18)

İSTANBUL

(1913 - 1920)

Ömer Seyfettin 29-36 yaşlarında

12. Esirlikten Dönüş - Geçim Sıkıntıları - Türksözâ Dergisi'nde - Karanlık Duygular.

Yunanistan'dan Ali Cânîp'e yazdığı mektuplardan anıldığına göre, gelecek üzerindeki bütün umudu, partinin çıkardığı dergi veya gazetelerde yazılarının yayınlanabilmesi için arkadaşlarının aracılık etmelerine bağlıyordu.

4 kânunevvel 1329 (17 aralık 1913) da İstanbul'a gelen Ömer Seyfettin, hemen ertesi günü, o sıralarda Çanakkale Sultânîsi'nde edebiyat öğretmeni olan Ali Cânîp'e yazdığı bir mektupta, İstanbul'daki yeni çevresini nasıl yadırgadığını, üzgün ve bezgin bir ifadeyle şöyle tasvir ediyor:¹

«...Dün İstanbul'a geldim. Bugün işte sana bu mektubu

yazıyorum. Vapur Çanakkale'de durmadı ki çıkaym. Annem hasta ve gâlibâ ölecek. Çünkü pek zayıf ve harap gördüm... Ah, ikimiz burada olsaydık... Ben yine mi ahıra gireceğim? Yazılarımdan başka ne sözlerim var ki, sana anlatacaktım. Piyesimi de beraber yazacaktık. Gözlerinden öper ve ancak senin samimiyet ve muhabbetinle bu muhite tahammül edeceğimi takralıyorum, sevgili Cânip'ciğim.»

Hemen bu mektubunun ardından, yine Ali Cânip'e yoldadığı tarihsiz ve kurşun kalemle yazılmış bir diğer mektubunda da, ilk ayların intibâksızlığını, Rumeli'yi kaybetmenin verdiği mânevî yıkıntıyı, esirlikten, sonra içine düştüğü umutsuzlukları ve karamsarlığı, ilk adımda öylesine büyük umutlarla sarıldıkları düşüncelerin şimdi nasıl da sönükleşiverdiğini anlatıyor:¹

«...Burada benim çok canım sıkılıyor. Ama ne yapayım? Hâsılı İstanbul'u sevmiyorum vesselâm... Memur olmak da istemiyorum. Müşkül mevkideyim. Çok yanan bir lâmba gibi gazım btiyor. İki sene daha bu gürültü içinde yaşarsam, bunayacağım. Kenarlarda bir köye çekilmek için münâsip bir üslûp arıyorum. Fakat ihtiyâc, o meşûm para ihtiyâci, beni İstanbul'a bağlamış... Ben, hayâl ve güzel yazı yazmak istiyâkı içinde ihtiyarlıyorum. Sağlarım ağarıyor, yüzüm çirkinleşiyor ve gittikçe buruşuyor. Muhitim bir cehennem, bir ahır... Muhâsede, kin, garaz, hakâret... İnsanın mânevîyetini mecrûh edecek ne kadar şey varsa hepsi... hele (. . . . .) Bunun rûhiyetini yazmak için kendimde kuvvet ve cesâret bulamıyorum. O kadar marazi ve herbâd. Gençler hoppa... Fikirsiz. Saçma... İnsan hakiki ve sıcak bir el bulamıyor ki, sık-sın! Türkçülük hareketi de ağırlaştı. İşin dış yüzüne aldanmamalı... İç yüzü iyi olmaktan çok uzak... Vaktile 6000 nüsha satılan 'Türk Yurdu', Türklerin yegâne milliyetperver mecmuâsı 600 tane satılmıyor. Senin için yazdıklarına Emin Bey de, Sâhîr de darıldı. Söz de onları tahkir etmişim. Halbuki böyle bir şey aklımdan geçmemiştir. Orhan Seyfettin isminde bir genç şâir var. Mil-

li vezinle pek güzel yazıyor. İdris Sabîh isminde bir başka genç var. O da güzel yazıyor. Ne ise... İşte hece vezninin şâirleri de yetişmeğe başladı. İstanbul'un pis sıcakları yine her tarafı yakıyor. İntizâm altında okuyamıyorum. Tabii intizâm ile de yazamıyorum. Darılmazsan bir şey söyleyeceğim: sen tenhâ ve uzakça bir yerde olduğun için gıpta ediyorum. 'Ah, Cânip'in yerinde ben olsam!' diyorum... İşte benim gâyem: civâr köylerden birisinde küçük bir ev, bir kaç dönüm tarla tedârik edip çekilmek... Fakat bu gâye o kadar uzak ki. Ancak beş on sene didindikten sonra muvaffak olabileceğim. Sen resmen maârif muallimisin ve şüphesiz diplomaya filân lüzûmun yok. Bununla beraber İstanbul'a gelersen, şu mâhut pasaportu almayı sakın ihmâl etme. Mâlum ya, hayat kör bir yolculuk! Cânip'ciğim, tâtil zamanında bir kaç gün için olsun İstanbul'a gelebilecek misin? Gözlelerinden öperim.. Ah, ne kadar canım sıkılıyor!»

Ali Cânip de daha sonra, Çanakkale'de, önlüyemediği bir nostalojiye kapılmış, İstanbul'a dönmüştü. Sonradan taşra hayatının özellikleriyle dolu anılarını arkadaşına anlatacak, Ömer Seyfettin'de, bunlara dayanarak «Kurbağa Duası» hikâyesini yazacaktır.² «Türk Yurdu» çevresinde yenden nâşî toplandıklarını, Yusuf Akçora'nın iltimâsı ve ısrârı ile kendisi «Mîlli Edebiyat Meselesi» unvanlı bir kaç sayı devâm eden uzun bir makâle yazarken, Ömer Seyfettin'in de, Osmanlılık çerçevesinde bir milliyet anlayışının saçmalığını ortaya koyan «Hürriyet Bayrakları» hikâyesini ve kozmopolitliği rezil eden «Piç» hikâyesini bu dergide yayınladığını anlatıyor.³ Ashında bu «Piç» hikâyesi daha Ömer Seyfettin esirlikten dönmenden önce (ağustos 1913) «Türk Yurdu»na gönderilmiş ve yayınlanmıştı. «Hürriyet Bayrakları» ise aynı dergide, İstanbul'a gelişinden (4 aralık 1913) bir ay sonra, üstelik Ali Cânip henüz Çanakkale'deyken çıkmıştı (ocak 1913). Bu tarihiere göre «Türk Yurdu» çevresinde toplanma işi, Ali Cânip'in söylediğinden önce başlamış, sarıya kaybeden kadronun yılgınlıktan kurtulma çalışmaları,

Ömer Seyfettin'in yukarıdaki mektubunda da belirttiğine göre, güçlendirici ve olumlu bir safhaya henüz girmemişti. «Vaktile 6000 satan Türk Yurdu'nun tam o sıralarda 600 tane satılmayışı», öncülerin yılgınlıklarını gösterdiği kadar, Rumeli kaybedildikten sonra, «Türkçülük» hareketinin birdenbire kamu oyunda, erken başlanmış olmasının, hattâ imparatorluğu parçalayıcı bir etken olarak olumsuz karşılığının da bir sonucu idi. İşte tam bu sıralarda, Türk Ocaklarında, Ziya Gökalp de ikinci plâna geçmişti. Ömer Seyfettin'in «Hürriyet Bayrakları» hikâyesi, «Osmanlılık çerçevesinde bir milliyetçilik hareketinin» neden mümkün olamadığını, Balkanlarda olup bitenleri ortaya dökerek, bir anlamda Ziya Gökalpçi kadro hareketinin ve «Türkçülük» düşüncesinin savunmasını yapıyordu.

Ismail Hikmet (Ertaylan), kitabında, Ömer Seyfettin'in bu sırada «Halka Doğru» dergisinde yazdığını söylüyor. Bu görüşü tamamile yanlıştır. Bu dergi çıkarken Ömer Seyfettin esirlikte bulunuyordu.³ 11 nisan 1329 (1913) dan 3 nisan 1330 tarihine kadar tam bir yıl süren ve 52 sayı çıkarılabilen bu çok önemli dergi, İttihat ve Terakki Partisi'nin «halkçı kanadı»nın düşüncelerini yansıtıyordu. Savaşın hemen kapısında (16 nisan 1914) İttihat ve Terakki Partisi'nin halkçı kanadının sesinin birdenbire kısıldığını, «Türk Yurdu» çevresinde toplanan «Turancı-Pantürkist» kanadının yolunun birdenbire açıldığını görüyoruz. Artık Birinci Dünya Savaşı ile birlikte yeniden «Türkçülük» akımına dönülmüştü. Bu sırada «Türk Sözü» dergisinin, «Halka Doğru»nun ilkelerini de az çok benimsiyerek yazı kadrosunu tümü ile tasfiye ettiğini, 12 nisan 1330 (25 nisan 1914) tarihinde «halka doğru gitmek - halk için çalışmak» ilkesile «Türk Yurdu» tarafından çıkarıldığını görüyoruz. Ömer Seyfettin bu dergide baş yazarlığa getirildi. Onun bu dergide, hikâyeciliğini değil de, polemik yazarlığını, kadro adamlığı yönünü görüyoruz. İsim yapmış, ama o devirde hâlâ tasfiye

edilememiş «Edebiyat-ı Cedide» ileri gelenlerine sürekli olarak saldırmakta, yeni lisânla kurulmasına çalışılan öncü edebiyatı savunmaktadır.⁶

«Halk nedir? İşte bizim tanımadığımız bir şey... Türklerden kim okumuşsa, milletinden, halktan ayrılmıştır... Halit Ziyâ Bey, tabiatile ölmeğe mahkûm olan milletsiz Nergisi lisânını diriltmeğe çalışıyor, ombeşer, yirmişer satırlık cümleler yapıyordu. Azıcık daha gayret etse, bir cümlede bitmek üzere bir küçük hikâye, hattâ bir roman yazarak mahâretini gösterecekti. Mehmet Rauf Bey, yine kilise ve ecnebi terkipleri bırakmamakla beraber, konuşulan tabii türkçeye yaklaştı. Fakat Tefvik Fikret'le Faik Ali Bey... Onların nazarında hiç bir şey değişmedi. Onların nazarında hâlâ kendi lisânını edebiyatta görmek isteyen bir Türk milleti yoktur... Tahsil görenler bile Ekrem ve Hâmidin ismlerini ancak işitmişlerdir. Allah çok ömür versin. Yarın Hâmit Bey ölecek olursa, resmi adamlardan, hükümetçilerden başka kimse cenâzesine gitmeyecek... Ey gençler, biz onlar gibi çorak kalmayalım. Kendi düşündüklerimizi, halkın, yâni milletin lisânı ile yazalım ve İstanbul türkçesini bütün Türkdüğün edebi lisânı yapalım...»

«Türk Sözü» birinci sayısında amacını şöylece ortaya koyuyor:⁷

«Türk Sözü», uyanan, âlim ve milliyetine âşık, yüksek Türk gençliği ile, hâlâ uyuyan ve bir ışık bekleyen Türk halkı arasında bir kapıdır. Gençlik o kapıdan girmekle alçalmıyacak, bilâkis halkı, yâni kendi varlığını, kendi milletini yükseltecek, kendine benzetecektir.»

Ömer Seyfettin, hayatının bu devresinde, İzmir günlerinden arkadaşı, edebiyat ve kültür alanındaki öncüsü Baha Tefvik'in etkilerinden tam olarak sıyrılmamakla birlikte, Balkan yıllarının olayları, yenilgi ve esirliğin verdiği yılgınlığın baskıları altında, daha çok Ziya Gökalp'in, daha doğ-

rusu İttihat ve Terakki merkezi umûmisinde toplanan bir kadronun belirlediği yeni kültür politikasına bağlanıyordu. Savaşın başlarında durum böyle olmakla birlikte, yıkılışa ve sonuca doğru, Gökalp'in düşüncelerinden kesin olarak kopmamakla birlikte, yeniden Baha Tevfik'ten aldığı radikal düşüncelere doğru yöneldiği hikâyelerinde açıkça görülecektir.

Onun, 1914 ü izliyen savaş yıllarında yalnız «Merkezi Umumi»ye kapanıp kalmadığını, «Beyazıt - Cağaloğlu - Divanyolu - Sirkeci» arasındaki kiraâthânelerde nüveleşen hemen bütün düşünce ve sanat çevreleriyle ilişkiler kurduğunu, çağdaşlarının sözlerinden olduğu kadar, 1914 - 1920 yılları arasında yazılmış hikâyelerindeki tipler ve olaylar ve temalardan da anlamaktayız. Bu çevrelerden birisi Divanyolu'ndaki «Diyarbakir Kiraâthânesi» idi. Diyarbakirli Ali Emîri Efendi'nin çevresinde toplananlar, zaman zaman onun doğulu kültüründen yararlanıyorlar, zaman zaman da onu kızdırıp coşturacak aşırı düşünceler ileri sürüyorlardı. Bunlardan biri de, o zamanlar radikal düşüncelerle dikkati çeken Baha Tevfik'ti. Bu kiraâthânenin biraz ilerisinde «Sürye Çayhânesi» vardı. Orada çoğunlukla Süryeli ve Iraklı gençler toplanırdı. Bazen Sirkeci'de Sotiri'nin işlettiği «Selânik Kiraâthânesi»ne uğranılırdı. Burası da bir başka âlem. Selânikli gençler burasını toplantı yeri hâline getirmişlerdi. Râsim Haşmet, Edhem Hidâyet, Ahmet Rifki burada toplanırlar, Ömer Seyfettin de, esirlikten dönüldükten sonra, arada sırada buraya uğrayarak, Selânikli arkadaşları ile görüşürdü.

12. «Esirlikten Dönüş - Geçim Sıkıntıları - Türk Sözü - Dergisi'nde - Karanlık Duygular» arabölümünün dipnotları

- 1) Esirlikten İstanbul'a dönüşünde Ali Cânîp'e yazdığı ilk mektup: 5 aralık 1329/1913 (Cânîp Yöntem, Ömer Seyfettin. Hayatı ve Eserleri. Muallim Ahmet Halit Kitaphânesi. - İstanbul: 1935, s. 237/38).
- 2) Ömer Seyfettin esirlikten İstanbul'a döndüğü sırada kurşun kalemle ve tarihsiz olarak yazdığı bu mektupta «İstanbulun pis sokacları yine her tarafı yakıyor» dediğine göre, en azından yaz başlarında yazılmış olmalıdır. 1913 yılı aralık ayının ortalarında (17 aralık) İstanbul'a geldiğine göre, bu mektup en azından 5,5 ay sonra, haziran ayında yazılmış olsa gerek (mektup için bak: Ali Cânîp Yöntem, Ömer Seyfettin. Remzi Kt. - İstanbul: 1947, s. 26/27).
- 3) «Kurbanın Duası» (Vakit gaz. 10. kânunsâni 1336/1920).
- 4) Ali Cânîp Yöntem, Ömer Seyfettin. Remzi Kt. - İstanbul: 1947, s. 28. «Hürriyet Bayrakları» (Türk Yurdu, yıl: 3, cilt: 5, sayı: 56, kânunsâni 1329/1913); «Piç» (Türk Yurdu, yıl: 2, cilt: 4 sayı: 22, ağustos 1329/1913).
- 5) İsmail Hikmet, Türk Edebiyatı Tarihi. Osmanlı Kısmı. Yirminci Asır. - Baku: 1926, s. 120-140.
- 6) Türk Sözü. Yıl 1, sayı 2. 17 nisan 1330.
- 7) Türk Sözü. Yıl 1, sayı 1. 12 nisan 1330.
- 8) Valâ Nurettin'le Konuşmalar: 19 nisan 1965.

13. Esirlikten Sonra Yeni Hayat - İstanbul'da İlk Yılları - Yazarlık Yoluna Yeniden Girişi

Ömer Seyfettin'in kendini, yazı ve eserlerine tam anlamile veremediğini, bu yoldaki istek ve tasarılarının bir türlü gerçekleşemediğini görüyoruz. Tâ Balkan günlerinde, askerlik hayatının ilk basamaklarında, mektuplarına ve anlarına yansıyan «kendini ve hayatını toparlayıp düzene koyma ve büyük eserlerini verme» arzuları, bir yandan yıkılan bir imparatorluğun karşısına çıkardığı olaylar, öte yandan da kurtuluş yolu arıyan o devir aydınları arasında kendisini bir misyon altına koyuştaki nâmuslu davranışı yüzünden, bir türlü gerçekleşememişti. Ancak esirlikten kurtulup İstanbul'a dönüşünden ölümüne kadar süren yedi yıl içinde, sürekli bir yazı hayatına kendini verebilmişti. Üstelik bu devrede özel hayatı da, onu, dilinden düşürmediği büyük eserine ulaştıracak ölçüde huzurlu, düzenli, engelsiz ve üzüntüsüz olmamıştı. Geçinmek için bir kaç yerde birden çalışmak zorundayken, bir yandan da hikâyelerini yazma çabasını sürdürmüştü. Kısa süren evlilik hayatından sağlığını bile tehlikeye düşüren bir bekârlık hayatına geçmek zorunda kalmasına rağmen, bu yedi yıllık süre, yine de onun hayatının en verimli çağı olmuştu. Toplu eserlerinin içinde yer alan 134 hikâyesinden başka, dil ve yeni edebiyat sorunları ve çağının politikasına değinen broşür-

leri, yarım kalmış romanları, tiyatro ve destan denemelerini hep bu devrede meydana getirmişti.¹

Esirlikten döndüğü 4 aralık 1913 (1329) tarihi ile ölüm günü olan 20 mart 1920 tarihi arasındaki yedi yıllık süre içinde, onun, ancak 101 tane hikâye yazabildiğini görüyoruz.² Onun 1913 yılında dergilerde çıkan üç hikâyesi («Hürriyet Bayrakları», «Piç» ve «Mehdi») daha esirlikteyken dergilere gönderilmişti. Aslında bu üç hikâye, onun «Selânik Devresi Hikâyeleri» arasında gözden geçirilmelidir.³ Bu duruma göre, onun «İstanbul Devresi» hikâyelerinin ilkinin «Kolleksiyon» adını taşıdığını görüyoruz.⁴ Bu örnekte, onun, «İstanbul Devresi» hikâyeciliğinin, hafif, mizahî, magazinlerde sık sık yer alan bir çeşidini buluyoruz. Ömer Seyfettin'in, yazıları ile geçinmeğe çalıştığı, profesyonel olmağa yöneldiği bir devrede, çağının mizah dergileri ve magazinlerinin ölçülerine göre hikâye yazmağa giriştiği açıkça belli oluyor. Onun bu soy hikâyeleri gittikçe çoğalacak, toplu eserlerindeki 135 hikâyeden 16 tanesi bu sıradan parçalar olacaktır. Öte yandan, Ömer Seyfettin'in, bu soy mizâhlık magazin hikâyelerinde bile çağının sorunlarına değinmekten kendini alamadığı görülecektir. Nitekim bu küçük hikâyesinde de ülkücü bir temele dayanmış, İstanbul'daki «levanten-frenk» âilelerinin ve çevrelerinin dışarıdan göründükleri kadar imrenilecek bir yaşayışları olmadığını, şatafatlı dış görünüşlerinin arkasında çürük ve pis özellikleri bulunduğunu, ilişik kurdukları kimseleri sömürmekten ve ahlâksızlığa bulaştırmaktan gayri amaçlarının bulunmadığını anlatmaktadır. Ömer Seyfettin, bizdeki alafrangalık düşkünlerinin hangi kanallardan etkilediklerini, batı kültürünün Türkiyede öncülere gibi kabul edilen tathisu frenklerinin bizim aydınlarımız arasında ahlâksızlığı, kötü alışkanlıkları yaymakta nasıl bir rol oynadıklarını bu mizâhî hikâyeye anlatırken, Osmanlı İmparatorluğunu, parçalamaya yönelen batılılara karşı kalemini bilinçli bir sal-

dırı aracı olarak kullanıyordu.

Onun, 1914 yılında pek az eser verdiğini görüyoruz; hepsi hepsi beş tane hikâyeye. Bunlardan ilki, bir parçasını daha Selânik'teyken yayınladığını gördüğümüz «Primo: Türk Çocuğu» romanının iki bölümünün tefrikasıdır.⁵ Ömer Seyfettin, esirlikten dönünce, partinin yayınladığı veyâ desteklediği gazete ve dergilere yerleşmiş yazar kalabalığını aralayıp kendine uygun bir yer bulamamıştı. Ancak yeni çıkarılan «Türk Sözü» dergisinde ona da bir iş verilebilmiş, burada yazılarını yayınlamağa başlamıştı. Ama dergi pek de ömürlü olmadı. Ömer Seyfettin, bu dergide tamamlamağı umduğu «Primo: Türk Çocuğu» romanını yarım bıraktı. Bu romanın, ne gibi olaylar ve etkiler altında yazılmağa başladığını «Selânik» bölümünde anlatmıştık.

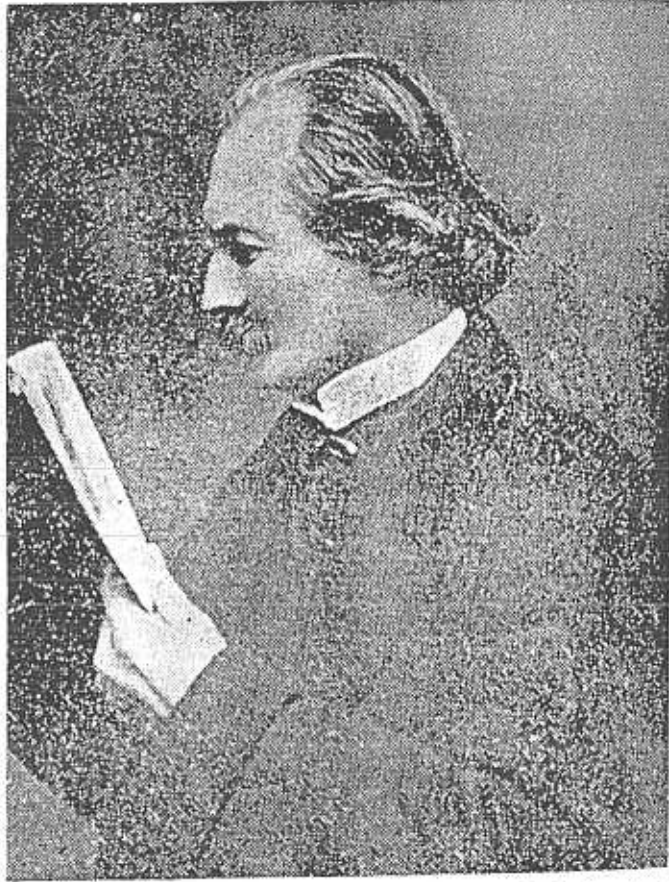
Ashında okuldan çıktığı yılların Makedonya olaylarına değinmekle birlikte, ancak İstanbul'daki çalışmalarının başında yayınlayabildiğini gördüğümüz bir başka hikâyesi de «Beyaz Lâle»dir.⁶ Bu hikâyesinde bir takım kanlı ve acıklı olaylarına değindiği ilk Makedonya İhtilâli, Ömer Seyfettin'in, «Mekteb-i Harbiye»den «sınıf-ı müstâcele» olarak çıkmasını sebep olmuş, 21 Eylül 1903 tarihinde patlak vermişti. Kuruluş tarihi oldukça gerilere giden (1893) «Makedonya - Edirne İhtilâli Dâhili Teşkilâtı» adındaki gizli dernek 1902 yılına kadar dokuz yıllık bir süre içinde, çete ve komita hareketlerini örgütlemişti. 2 ağustos 1903 tarihinde ise üç ay süren «Büyük Makedonya İhtilâli» başlamıştı. Ömer Seyfettin'lerin sınıfı da, «İlin Den» (İlyas Peygamber Yortusu) adını alan ve üç ay süren bu çok kanlı ihtilâlden ancak bir hafta sonra, 9 ağustos 1903 tarihinde subay çıkarılıp kıtalara gönderilmişti.⁷

21 Eylül 1903 İhtilâli üzerine, Babiâlî'nin giriştiği islahât tedbirlerini yeterli görmiyen Avusturya ve Rusya'nın, 21 şubat 1903 cumartesi günü, Viyana'da toplanarak kararlaştırdıkları «Viyana İslâhât Programı»nın şartları

ni, Abdülhamit II pek ağır bulmuş, bunlardan ancak jandarmanın islahı için yabancı uzmanların getirilmesi maddesine razı olmuştu. Ama Bulgarlar bu sonuca razı olmamışlar, Avrupayı daha geniş isteklerle yeniden müdâheleye zorlamak için, onların menfaatlerine dokunmaktan gayri bir çâre bulamamışlar, Ermeni ihtilâlcilerinin ünlü «Banka Olayı»nı taklit ederek (1896), 29 nisan günü «Selânik Bankası»nı bir lağım ile havaya uçurmuşlardı. Bu lağımı açabilmek için bir yıldan fazla uğraşmışlar, ayrıca büyük bir de ihtilâl hareketi düzenlemişler, Manastır merkez olmak üzere, bütün Rumeli'de terör hareketlerine girişmişlerdi. Bu kanlı ihtilâl üç ay sürmüş, yer yer 26-30.000 çeteci katılmıştı. Doğu Trakya'ya da yayılan «Makedonya İhtilâli», 16 ağustos günü, yani Ömer Seyfettin'in Harbiye'den çıkmasından 3 gün önce, Kırkkilise bölgesini de kan ve ateş içinde bırakmış, orduyu aylarca işgâl etmiş, güçlükle bastırılabilmişti.⁸

Ömer Seyfettin'in, «Mekteb-i Harbiye»de ve İzmir'deki edebiyat denemelerine bakılırsa, ne şiirlerinde, ne de o devirlerin algılarıyla yazılmış ve sonradan yayınlanmış hikâyelerinde, o günlerin bu soy olayları ile ilgilenecek bir uyanıklığı henüz ulaşamadığı görülmektedir. İzmir dolaylarında beş yıl kadar hem düşünce, hem de sanat anlayışı yönlerinden tam bir «kuluçka devresi» yaşamıştı. Ancak Rumeli'ne geçtikten ve sınır boylarının gerçeklerini yaşadktan sonradır ki, bu Makedonya İhtilâli'nin yerinde uyardığı derin etkileri ve yankıları anlamak, dehşete düşen halktan, büyük üzüntüler içinde nefret ve intikâm arzularıyla titriyen sivil veya asker aydınlardan dinlemek ve öğrenmek imkânını bulmuştu. «Beyaz Lâle»de ayrıntılara kadar inen «iğrenç ve vahşi tasvir», ruhları inciten sert gerçekçilik, terör sahnelerinin bütün kanlı çıplaklığı ile belirlenışı sonraları onda gizli kalmış bir sadizm eğilimine yorulmuştu.⁹ Fakat o yılların dergileri ve gazetelerine yansımış, olay-

«Yeni Lisân»cılarının Rıza Tevfik'le çatışmaları ta Selânik günlerinden, «Genç Kalemler» dergisinden başlamıştı. «Genç Kalemler»in 15. sayısında «Rıza Tevfik'in Felsefesi» başlıklı, onu eleştiren bir makale var. Celâl Sâkıp imzalı bu yazı aslında Ziya Gökalp tarafından yazılmıştı. Burada Rıza Tevfik'in felsefi bir mesleğe sahibolmayan, her telden çalan bir «hercai» olduğu beri sürülüyordu. Rıza Tevfik'le bu anlaşmazlıklar sürüp gitmiş, savaş yıllarında ise iyice açığa çıkmıştı. Sonunda Rıza Tevfik:

— Meşrutiyete de, Cemiyetinize de, size de lânet olsun! demiş, İttihat ve Terakki partisinden de ayrılmıştı. En sert çatışmalar Ziya Gökalpçı Ömer Seyfettin'le aralarında geçmişti.

lar üzerindeki geniş yayınlar ve resimleri bilenler, Balkanlarda salgın hâlinde yayılan azgın vahşiliğin şahkanışı ortasında kalanlar için, bu hikâyede anlatılanlar, «edebiyatın dışında kalması gereken iğrençlikler» olarak görülmüyorlardı. O günlerin Rumeli aydınları ve gençleri, yüreklerine oturmuş bu soy barbarlık olaylarının ayrıntıları ile beslenerek örgütlenmeğe, direnmeğe ve öç almağa hazırlanıyorlardı. Bu öylesine bir «suur bölgeleri ve Balkan yaşamı» havasıdır ki, tâ Birinci Dünya Savaşı yıllarına kadar esmiş, Ömer Seyfettin'in bu hikâyesinde en güçlü ifâdesini bulmuştu. Bu hikâyede, Tuna'dan Korint'e, Boğaziçi'nden Draç'a kadar uzanacağını tasarladıkları «Büyük Bulgaristan» ülküsü peşinde koşanların, Serez'de yaptıkları kanlı pogromu (kesim) tasvir etmektedir. Ömer Seyfettin, bu hikâyesine, biraz da Balkan Savaşı (1912) izlenimlerini karıştırmıştı. Ama hikâyenin yazılışı 15 eylül 1912 (1329) tarihini göstermektedir (Savaşın başlaması 8 ekim 1912). Ömer Seyfettin'in, bu hikâyesini Balkanlarda gezerken, savaştan önce, belki de yaklaşan savaşı sezerek, Serez olayları üzerine, dinlediklerine dayanarak yazdığı anlaşılmaktadır.

Onun, «Şimeler» ve «Gayet Büyük Bir Adam» adlarındaki iki hikâyesi, tam bu yılların olayları ve kişisel çekişmelere dönüşen düşünce çatışmaları ile ilgili olup, Ziya Gökalp çevresindeki İttihatçılarla, Ömer Seyfettin'in sürekli saldırılarına uğrayan Feylesof Rıza Tevfik'in kişiliğini açıkça tanımak mümkün olmaktadır. «Şimeler» adındaki hikâyede, Rıza Tevfik'in, Meşrutiyet yıllarındaki yaygın özelliklerle tasvir edildiğini görüyoruz.¹⁰

«...kuvveti, şiddeti, gıplak resimlerdeki kabarık pâzularından belli oluyordu. Hele bildiğim avına gidecekmiş gibi başı açık ve spor elbisesiyle çıkarttığı fotoğrafı... elinde tuttuğu kalın ve korkunç kırbaç... tüyleri ürpermeden kimse bu nefis ve kahraman hayâle bakamazdı. O kadar büyüktü ki, nazırlar yanında pek küçük kalıyorlardı.

Okuduğu bir kaç milyon kitabın kafasına yığıldığı o nihayetsiz mâlûmâta, okumayıp da 'okudum' diye iddia ettiği bir kaç kentrilyon risâlenin sayıları da ilâve edilecek olursa zekâsının... hayır, hayır, dehâsının dehşetinden titrememek kâbil değildi...»

İttihatçıların «nasyonalist» grubu, onun, kökünü anglosakson kültüründen alan, o çağın şartlarına ve hâkim zihniyetine aykırı düşen «insâniyetçi» düşüncelerine ve bunların ulu orta söylenilmesine kızıyorlardı. O günlerde İttihatçılar arasındaki yaygın kanağe göre, Rıza Tevfik, gaf yapmak ve pot kırmakla ün kazanmış bir adamdı; bu yüzden İttihatçı çevrelerle arası çok açılmıştı. Bu hikâyede, onun liberal anlayışını, bu yolda yaptığı yayınlara da değinilmektedir:¹¹

«...büyük adam, aynı zamanda gayet büyük bir muharrirdi. Liberal gazetelerin baş sütunlarında pantürkizm, panislâmizm aleyhinde bir çok yazılar yazdı. Hatta bir mecmua «Yeni Lisân - Yeni Hayat» hareketinin aleyhinde bulunuyor, millî cereyanı asker bozuntusu iki üç muharrirle atfediyordu. Büyük muharrir sabredememişti. Hemen bir mektupla 'Ben de sizin fikrinizdeyim. Türklük cereyanı vatan ve millete (!) çok muzardır' diye takdirlere saçıyordu...»

«Ziya Gökalp - Ömer Seyfettin» grubunun Rıza Tevfik'le olan anlaşmazlıklarının nedenleri, bu hikâyede açıkça belirtiliyor. Hikâyenin yayın tarihine bakılınca (20 mart 1914) Birinci Dünya Savaşı'na girişimizden yedi ay önce (savaşa girişimiz 11 kasım 1914) yazıldığı anlaşılmaktadır. Burada açıkça, Rıza Tevfik'in, «Pan - Türkizm ve Pan - İslâmizm» aleyhinde bulunuşuna saldırılmaktadır. Halbuki bu iki düşünce akımı, İttihat ve Terakki Partisi'nin, savaş arifesinde Almanya ile üzerinde birleştikleri iki önemli yöndü. Rıza Tevfik'in, savaş öncesi düşünce akımlarının karşısına çıkışının neden dolayı «gaf yapmak ve pot kırmak» sayıldığı

daha iyi anlaşılıyor. Devlet katındaki büyük politika yönelimleri, savaşı da göze alacak ölçüde dış birleşmelere doğru gelişince, karşı çıkan düşünceleri daha sert ve suçlayıcı ölçüde ezeceği durumlar olabiliirdi. Rıza Tevfik'in bu konuda daha talihli olmasının nedeni, bir süre İttihatçılarla birlikte yürümüş olmasıydı. Rıza Tevfik'in, her çeşit düşünce akımının bazan yanında, bazan karşısında beliriveren karışık hüviyetini, bütün hikâyeye boyunca, o yıllarda çıkmış ve yayılmış söylentiler ve dedikodularla birlikte bu hikâyeye yansımış olarak görüyoruz. Ünlü İngiliz feylesofu Bacon ve Spenser, Rıza Tevfik'in dilinden düşürmediği otoritelerdi. Ömer Seyfettin'in satirci ifâdesile belirttiği gibi, «Elhamdülil - Bakon vel - Spenser» diye ayak direyip, o günlerin biricik dayanak düşüncesi olan nasyonalizmi, yüze çıkmış gerçeklerle inkâr edip bir «insanlık havarisi» rolüne çıkışı, herkesçe bilinen ayrıntılarıyla bu hikâyede tasvir edilmektedir. Önüne gelen yerde, herkese aynı düşünceleri tekrarlıyordu.¹² Yıllarca biriktirdiği kitaplarını «Türklük iddia eden Osmanlılara inât için huristiyan ve ecnebi bir müesseseye vermişti». Bu müessese, herhâlde sonradan Mondros'u imzalayan kalemini de hediye ettiği Robert College olmalıdır. Rıza Tevfik, sonunda, Mütâreke yıllarında Hürriyet ve İtilâfçıların kurdukları kabineye girmek, hem İttihatçılar, hem de Anadolu hareketlerine karşı bir tavır almakla, Meşrûtiyet devrindeki davranış ve düşüncelerinin amacını açıkça ortaya koymuş oluyordu.

«Kitaplarını bağışladıktan sonra her hafta Beyoğlu'ndan bir küfe kitap alır ve hamalla evine getirirdi. Hazırladığını söylediği büyük eseri bir palavradan ibaretti. Sıkı sıkıya kilitlemiş olan dolaplarının içinde hiç kâğıt yoktu. Onun eski spor elbiseleri, kurbacıları, jaspetleri, tek ve çifte gözlükleri, kemerleri, cübbesi, külâhı, tesbihleri, nayı ve tanburası dururdu.»

Hikâyeden aldığımız bu fıkrada onun alacalı kişiliğinin bütün özellikleri toplanmış. Avcılığı, pehlivanlığı, tek gözlük takışı, dervişliği, halk şairliği bir kaç kelime ile belirtiliyor. Hele resmî istidâlara bile imzâsını «feylesof» diyerek atışındaki tafrafuruşluk ve «Efruzbeylik», Ömer Seyfettin'in bütün varlığı ile karşı olduğu sivri davranışlardandı. Bu hikâyenin çıktığı günlerde, Ömer Seyfettin'le Rıza Tevfik'in arasında, azgın bir tartışma alıp yürümüstü. Bu tartışmalarda, Ömer Seyfettin onu, cahillikle, palavracılıkla, «amerikanizm»le suçluyordu.¹⁴

Onun Rıza Tevfik'e yöneltmiş ikinci saldırı hikâyesi de, önce «Gayet Büyük Bir Adam» adile çıkmış, sonradan «Efruz Bey» roman serisinin birinci parçası olarak «Efruz Bey: Hürriyete Lâayk Bir Kahraman» başlığı altında yeniden işlenerek yayınlanmıştı.¹⁵ Meşrûtiyet'in ilânı günlerinde, coşkun miting havasında hürriyet kahramanı olarak ortaya atılan bir palavracının bir kaç gün içinde parlayıp sönmelerini tasvir eden bu hikâyesinde, doğrudan doğruya Rıza Tevfik'i tasvir eden bir çok parçalar var. Buna benzer bir başka tasviri de, Rıza Tevfik'i daha yakından anlatan ayrıntılarla, Mehmet Akif'in «Âsım» adındaki manzum hikâyesinde buluyoruz:¹⁶

«İşte yavrurum, bu omuzlarda gezen zilli düdük,
Havlayan, zil takunan, sonra Zuhûri'ye dalan,
O bizim soytarının kendi değil miydi?»

.....
Ne dedim, bilmiyorum, öteden bir çapkın,
Galibâ sezdi ki, yekten dedi: 'Halt-etme sofu!
Gördüğün fesli senin milletinin feylesofu.
Bu ve emsâli dehâlar tutuyor memleketi.
Sen bu şenlikleri gördünse kimin mârifeti?»

Mehmet Akif, yukarıdaki tasvirinde, Rıza Tevfik'i, orta oyununa çıkan bir «soytarı», hürriyet nümâyişlerinde omuzlarda gezen bir «demagog» olarak tasvir ediyor, Ömer

Seyfettin'den daha sert bir üslûpla hicvediyor. Görülüyor ki, Rıza Tevfik, İttihatçıların «Türkçü kanadı» ile olduğu kadar, «İslâmcı kanadı» ile de bozuşmuştu.¹⁶ Çok dalgah ve karışık bir politika ve düşün yaşamı geçirmiş olan Rıza Tevfik'in, bütün Meşrûtiyet devrini alan bitmez tükenmez tartışmalarından sonra, o günlerde olup bitenleri unutamamış olacak ki, İttihat ve Terakki çevresinde toplanan yazarları suçlama fırsatını, sürgünden dönüp «Serâb-ı Ömrüm» adındaki kitabını yayınladığı son günlerinde de kaçırmamıştı (1949).¹⁷

Ömer Seyfettin'in bu ilk İstanbul devresine âit beşinci ve son hikâyesi de, doğrudan doğruya o günlerin ortaya çıkardığı ve milli edebiyat grubunun ülküsüne karşı olan yeni bir akımı yermek için yazılmıştı. «Boykotaç Düşmanı» adındaki bu hikâyesinde, Yahya Kemal'in eskî Yunan hayranlığı kılığında beliren ilk sanat yönelmelerini hicvetmekteydi.¹⁸ Burada Yahya Kemal'e, onun İstanbul'a döndükten sonra (1912), Ali Kemal'in «Peyâm» adındaki gazetesinin edebî ilâvesi olan «Peyâm-ı Edebi»de, «Çamlar Altında Müsâhabeler» adındaki yazılarında beliren coşkun Yunan hayranlığına saldırıyordu. «Peyâm-ı Edebi»nin 13 kânunsânî 1329 tarihli sayısındaki bir karikatürde, Yahya Kemal, o günlerdeki hâline uygun olarak sırtında bir harmaniye ile eski bir Yunanlı olarak çizilmiş, lejandında ise şöyle denilmiştir:¹⁹

«Bir şâir-i nevyûnânî. Eş'ârı matbû' değildir. Omiros gibi kendi okur....»

Ömer Seyfettin, bu hikâyesinde, Yahya Kemal'in öncülüğünü yapmak istediği Yunan kültürü hayranlığına değiniyor, onu, Tanzimât'tan arta kalan bir «kozmpolit kalıntısı» yerine koyuyor. Yunan, hatta onların torunları sayılan Rumların koruyucusu olarak beliriyor:²⁰

«...dedelerimiz şimdiki serseriler gibi 'Tûrân, Tûrân' di-

ye bağırıyorlar, kendilerine 'Ehl-i Rûm' diyorlar, şâirlerine 'şâir-i Rûm' adını veriyorlardı. Ve Nedim... Artık bu gün böyle büyük bir şâirin yetişmesine imkân var mıydı? Bu dâhî, Yunan aşkı'nı hâlis bir Rum gibi arapça, acemce terkiplerle ne güzel anlatıyor!. Hamamdaki genç bir oğlanın vücûdunda incilenen terleri nasıl ilâhî ve esâtiri şevkle terennüm ediyordu. Milliyetperverler, Rum ve Bizans 'Der-i saadet'i öldürmek, yerine kaba bir İstanbul yapmak istiyorlardı. Bu ne yamyamca bir hareketti. Türklük kabalık demekti, Yunanlılık ise incelik...»

Ömer Seyfettin'in, şiirlerini «yarımşar mısra yarımşar mısra» yazan, «ve dâimâ kafiye tarafından başlayan» ve rimsiz, ilhâmsız bir şâir olarak iyice belirlediği Yahya Kemal'e, bu hikâyesinde yaptığı saldırı, yalnız «yunancılık» yolundaki, o günlerin ülkücülüğüne ters oturan sanat anlayışına değildi. Balkan Savaşı'ndan sonra yayılan, Yunan ve Rum aslından olanlara karşı girişilen boykotaj hareketini de baltalayan, millî bir iktisat politikasını çürüten bir adam olarak da suçlama anlamı taşıyordu. Hasan Âli Yücel, «Edebiyat Tarihimizden» adındaki anılar ve küçük yazılar kitabına bu hikâyeyi almış, Ömer Seyfettin'in Yahya Kemal'e yönelen bu taşlamasını da, «aşırı bir davranış» olarak tenkit etmişti. Ona göre, Ömer Seyfettin'in, «milâttan sekiz dokuz asır önceye âit Yunan medeniyeti meselesile o zamanki günlük ve bozuk Türk - Yunan münâsebetlerini karıştırması elbette doğru değildi». O, bu sözlerle her iki yazarın aralarındaki çatışmanın köklerinden ve o günlerin şartlarından, Ömer Seyfettin'in sanatını, hangi volda, hangi ilkelere kullandığından haberli olmadığını ortaya koymaktadır.²¹

Ömer Seyfettin'le Yahya Kemal arasındaki bu çatışmalar, savaşın son yıllarına kadar sürüp gidecek, buldukları her yerde aynı düşünce üzerinde hiç bir zaman birleşemiyecelerdir.²²

Ömer Seyfettin'in, 1915 (1331) ve 1916 (1332) yıllarında hiçbir hikâye yayınlamadığını görüyoruz. Yayın hayatında, ancak Balkan Savaşı yıllarında görebildiğimiz, bu iki yıl süren boşluğun nedenleri acaba ne idi?²³

18. «Esirlikten Sonra Yeni Hayat - İstanbul'da İlk Yıllar - Yazarlık Yoluna Yeniden Girişi» arabölümünün dipnotları:

- 1) Kitabın sonuna Ömer Seyfettin'in hikâye, şiir, makalelerinin, broşürlerinin yıllara göre düzenlenmiş listeleri konulmuştur.
- 2) Kitabın sonundaki listelere bakınız.
- 3) Bak.: «Selânik Devresi» bölümü.
- 4) «Kolleksiyon» (Zekâ mecmuası, sayı: 19, 6 şubat 1329/1913).
- 5) «Türk Sözü» mecmuası (yıl 1, sayı: 5-9, mayıs ve haziran ayları, 1330/1914).
- 6) Donanma Mecmuası. İkinci Seri. 14 Temmuz 1330. 5/35. 7/55. 9/57. 10/58. 11/59. Temmuz 1914 - 22 eylül 1330 - 5 teşrinievvel 1914.
- 7) Bu konuda bakınız: 4 sayılı ara bölüm.
- 8) Tarihi olayların gidişi için bak: İsmail Hamî Danişmend, İzâhlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi (İstanbul, 1947), cilt: 4; Aka Gündüzle Konuşmalar; Ankara - Keçiören, 7 ağustos 1953.
- 9) Süreyya Saltuğ'la Konuşmalar: 14 ağustos 1952; N. Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Yedigün y. - İstanbul: 1948, s. 354.
- 10) «Şimeler» (Yirminci Asırda Zekâ, 3 nisan 1330/1914, cilt 2, No 27); «Gayet Büyük Bir Adam» (Safahât, cilt 2, sayı 20 Mart 1330/1914).
- 11) Göst. yer., s. 30.
- 12) H. Edip Adıvar, Mor Salkımlı Ev. - İstanbul: 1963, s. 113: «...o zaman dâimâ İngiliz feylesofu H. Spencer'den saatlerce bahse-

derdi. Tamamile Spencer'e saplanmış kalmıştı.»

- 13) Zekâ Mecmuası (10 nisan 1330/1914).
- 14) Bu parçanın ilk olarak yayınlanması: Vakıf gazetesi. Kânunevvel 10. 11. 13. 23, 1335/1919. Cep kitabı boyunda: Efruz Bey. Hürriyete Lâayk Bir Kahraman. Vakıf. - İstanbul: 1919.
- 15) Mehmet Akif, Asım (Safahat. Altıncı kitap. İnkılâp kt. - İstanbul: 1944, s. 337/338).
- 16) Cemal Kutay, Necid Çölllerinde Mehmet Akif. Tarihi Yayınlar Müessesesi. - İstanbul: 1963.
- 17) Rıza Tevfik, Serâb-ı Ömrüm. Kendi yayını. - İstanbul: 1949. Ön-söz
- 18) Bu hikâye önce «Tanin» gazetesinde çıkmıştı (17 mayıs 1330/20 mayıs 1914), çok sonra da Ömer Seyfettin külliyâtı. Şerif Hulusi y. cilt: 10 da, «Nokta» da da yayınlandı.
- 19) Ömer Seyfettin külliyâtı, cilt 10, «Nokta», s. 89 da bir sayılı not.
- 20) Ömer Seyfettin'in Toplu Eserleri, cilt. 9. Rafet Zaimler y. - İstanbul: 1963.
- 21) Hasan Ali Yücel, Edebiyat Tarihimizden: I. (İş Bankası kültür yayınları). - Ankara: 1957, s. 268.
- 22) Onun son anı defterinde de Yahya Kemâl'le anlaşmazlıkları üzerine yazılmış genişçe bir parça var. Aşağıdaki bölümde kullanıldı.
- 23) Bu konuda kitabın sonundaki kronolojik bibliyografya listesine bakınız.

14. Ömer Seyfettin Öğretmen - Kabataş Sultânisi - Erkek Öğretmen Okulu - Tetkikât-ı Lisâniye Encümeni- Yabancı Okullar Üzerindeki Düşünceleri

Ömer Seyfettin, İstanbul'a döndükten sonra ikinci defa askerlikten ayrılarak kendini tamamile yazıya vermiş (9 şubat 1329 - 22 şubat 1913), 1914 (1330) yılında ise «Kabataş Sultânisi»ne öğretmen olarak tâyinedilmişti. Onun bu ve başka okullardaki öğretmenlikleri üzerindeki bilgilerimiz, arkadaşı Ali Cânî'nin küçük kitabındaki bir kaç satırdan ileri geçmiyordu.¹

Bugün Ortaköyde bulunan Kabataş Lisesi'nin ilk şekli, Abdülhamid II tarafından Kabataş'ta, sed üstündeki bir yapıda kurulmuş bir idâdî idi. Anadolu'daki aşiret reislerine rütbeler ve nişânlar dağıtılıp Saray'a bağlılıkları sağlanırken, onların çocuklarını, İstanbul'da bir yatılı okulda toplayıp okutmak, hem de el altında bulundurup babalarının zorunlu sadakâtlerini de güvenlik altına almak amacıyla bir «Aşiret Mektebi» kurulmuştu. Sonradan okulda çıkan bir ayaklanma sonunda, yine Abdülhamid II. nin emri ile, Hâşim Paşa'nın maarif nâzırlığı sırasında da kapatılmıştı. Bu okul, Meşrûtiyet'in ilânı ile birlikte, Mülkiyeli Nâzım Bey adında bir müdürün idâresinde, o yılların en seçkin öğretmen kadrosile, bir sultânî teşkilâtı içinde yeniden kurulmuştu.² İşte bugünkü Kabataş Lisesi'nin ilk şekli, bu oniki

sınıflı sultânîdir (beş sınıf ilk, dört sınıf orta, üç sınıf sultânî). O zamanlar «devre-i sâniye» denilen üç sınıflı sultânî bölümü, daha birinci sınıfından başlayarak, «fen» ve «edebiyat» diye iki bölüme ayrılırdı. Sultânilerin bu düzeni bir süre devâm etti. İşte bu Kabataş Sultânisi'nin ilk hocaları arasındaki Esat Lâmi, Hıfzı Tefvik, Hâlit ve Ömer Seyfettin beyler, o zamanlar ünleri yayılmış kimselerdi. Ömer Seyfettin Bey «devre-i sâniye»nin, Hıfzı Tefvik Bey ise «devre-i ulâ»nın edebiyat ve türkçe hocaları idiler. Ömer Seyfettin, esirlikten döndükten sonra, yazarlığı ile birlikte hocalığı da hayatının son günlerine kadar birlikte yürütmüş, genç yaşında göçmesi üzerine, öğrencilerinin omuzları üzerinde son yolculuğuna çıkmıştı. Savaş dolayısı ile sultânî sınıfları tam olarak kurulamadığından, ancak ilk ve orta sınıflarda ders verilebiliyordu. Nâzım Bey'den sonra müdür olan Sait Bey de, Ömer Seyfettin'i, bu bölüme vermişti.³

Arkadaşlarının anlattıklarına göre, aslında bir asker olmasına, harp-darp görmesine rağmen, çocuklara karşı pek yumuşak davranır, onlar da bazan işi azıtlarmış. Ömer Seyfettin, disiplini bozanlara karşı kendine hâs bir usul bulmuş. Yaramazlık eden çocukları sınıf çavuşuna döğdürür. «Neden böyle yapıyorsun?» diye sorarlara da, «Vallâhi cancağım, müfettişler niye çocuk döğüyor, diye sorarlarsa, cevap vermesi kolay olsun diye. Ben döğmüyorum, çavuş patakyor derim» diye cevap verirmiş.⁴ Onun, arkadaşları arasında şakalara, fıkralara konu olan bu disiplin anlayışı üzerinde çok şeyler anlatılır. Hayatının başka yönlerinde ve hikâyelerinde beliren kişiliğini, öğretmenlik hayatı üzerinde anlatılanlarda da bulmak kâbil oluyor. 1952 yılında Kabataş Lisesi'nde bir büstünün dikilmesi dolayısı ile yapılan toplantılarda bu konuya değinen bazı anılar anlatılmıştı. Kadircan Kaflı, onun fıkralara konu olan öğretmenliği ve disiplin anlayışı üzerinde şunları söylemişti:⁵

«Ömer Seyfettin, sâf ve babacan bir adamdı. Okulda öğrencilere ne gibi cezâlar verileceğini bilmezdi. Hâlbuki aramızda yaramazlık edenler vardı. Bir gün sabrı tüken-di ve o yaramazlardan biri hakkında:

— Buna bir cezâ vermeli... Fakat ne cezâsı?

Dedi, O zaman en küçük cezâ tenbih, ondan hüyüğü de izinsiz ve aleni tekdir filândı. Dört tenbih alana bir izinsiz, dört izinsiz alana bir tekdir cezâsı veriliyordu. Ömer Seyfettin, verilecek cezâyı bulamamış bir hâlde sinirli sinirli söylenirken, arkadaşları çocuklardan birisi:

— İzinsiz verin efendim!

Dedi, Ömer Seyfettin derhâl suçlu çocuğa döndü:

— Sana bir izinsiz veriyorum.

Çocuk itirâz etti:

— Aman efendim, af buyurun, ne yaptım ki, bu kadar ağır cezâ veriyorsunuz?

Ömer Seyfettinin kızgınlığı geçmemiştir:

— İki izinsiz!..

Diye bağırdı. Çocuk yine itirâz edince:

— Üç izinsiz!..

Diye bağırdı. Çocuğun aklı başından gitmişti. Yine itirâz etti. O zaman Ömer Seyfettin büsbütün köplüdü:

— Sana bir izinsiz daha veriyorum, dört ediyor. Dört izinsiz bir tenbih eder. İşte tenbih cezâsını yazıyorum, otur yerine!..

Sınıfta güllümsemeler oldu» Çocuk geniş bir nefes aldı. Artık Ömer Seyfettin kime izinsiz verirse, mutlaka üç defa itirâz ediyor, onu tenbih cezâsına yükselttikter sonra susuyordu.

Birinci Dünya Savaşının son yılında ortadan liseye bir çocuk geçince, onbeş hoca tek öğrencili dershânedede ders vermeğe başlamışlar. Ömer Seyfettin başta olmak üzere, öğretmenler, «şu çocuğu başka bir okula yerleştirelim, gerekirse para bile verelim, şu tatsız çalışmadan kurtulalım» demişler, ama okul müdürü sultânî hölümünü kapatırlar düşüncesi ile bu durumun devâmını istermiş. Büyük güçlüklerle çocuğu bir başka okula aktarmışlar.⁶

Derslerinde müfredâta pek bağlanmaz, buna karşılık

آئینه داستان

تاکه ادرک حادو کوه خاکیه بانه
حدا کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه

کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه

کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه

کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه

کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه

Ömer Seyfettin'in elyazısı ile bir manzumesi.

mümkün mertebe çok metin okuturmuş. Canlı, içten, çocuklara bağlı, orijinal bir hoca imiş. Sınıfta okuma yapılırken sâde dilin önemini çocuklara iyice anlatabilmek için onların sordukları lugât, tamlama, terimli ifâdeleri «Ben de anlamıyorum, çocuklar, belki yazanlar da anlamamışlardır» diye cevaplandırırırmiş.⁷

Onun hikâyelerinden bir çoğunun konuları, olayları, veya kişileri katıldığı çevrelerden alınmıştır. Yaşadığı bir çok çevreler, tanıdığı bir çok kişiler, bütün sıvrilikleri ve özellikleriyle onun hikâyelerinde kendilerine birer yer buldukları gibi, bu okuldaki öğretmenliği de, bâzı hikâyelerine mâlzeme vermiştir. «Efruz Bey» roman serisinin her parçası Meşrûtiyet devrindeki olaylar, o devrin belli başlı kişileri ve akımları ile ilgilidir. O günleri yaşamış olanlar, olay

ve kişileri kolaylıkla tanıyabiliyorlar. Bunlardan birisi var ki, bu bölümle doğrudan doğruya ilgilidir. «Efruz Bey» roman serisinin «Asilzâdeler» hikâyesinde, örnek asil tip olarak gösterilenlerden «Aziz ül-Sücûf ül-Zırtâf Bey», onun Kabataş Sultânisi'ndeki öğretmen arkadaşlarından biriydi. Javalı zengin müslümanlardan birinin iki oğlundan Hâşim ül-Uttâs Galatasaray'da okurken, diğeri Osman ul-Uttâs Paris'te, öğrenimden çok babasının paralarını yemekle vakit geçirir. Birinci Dünya Savaşı patlayınca Javaya dönmeyen Osman ul-Uttâs Bey, kısa yoldan İstanbul'a sığınır. Parasız ve çâresiz kalınca da, Kabataş Sultânisi'nde bir Fransızca öğretmenliği bulur. Ömer Seyfettin, dersi olduğu günler bütün boş vakitlerini, bu Osman ül-Uttâs Bey'le alay etmekle geçirirmiş. İkisinin öğretmenler odasında karşılıklı konuşmaları, Karagöz'le Hacivad'ın diyalogları gibi uzar gidermiş. Âdetâ mizahî bir tefrika romanı izler gibi herkes bunların karşılaşmalarını bekler, bir temsil seyrederek gibi çevrelerine toplanır, kahkahadan kırılırlarmış. Ömer Seyfettin, ince ve esprili zekâsı, çok keskin olan mizâhçı ve hicivci kabiliyeti ile Uttâs Bey'i bir tarafından yakalar, onu, bozuk düzen türkçesile konuşturur, asâlet ve zenginlik iddiaları ile mübâlağâlî gururunu kendine göre yorumlar, onu tahrik eder, kızdırırmış. O sıralarad mizâh dergilerinde pek moda olan, Ömer Seyfettin'in de yazdığı bir çeşit «tekelümü hikâye» olurmuş bu konuşmalar.⁴

«Bir aralık Osman ül-Uttâs Bey'le Javalı babasının araları açılmış. Ömer Seyfettin:

— Cancağızım Uttâs Bey, insan hiç zengin babaya darılır mı? Olsa olsa fakir babaya darılır. Sen de hiç alal yok mu?

Diye takılır, onu yarım türkçesile konuşturur.

Bir başka gün, Ömer Seyfettin, Uttâs Bey'in evine ziyârete gider, ayaklarında, bastığı yerleri güm güm ötüren meşhur altı demirli kunduraları vardır. Uttâs Bey'in gözleri, asilzâdeliği icâbı bu kunduralara takılmış, gözüb-

nü bir türlü onlardan alamazmış. Ömer Seyfettin:

— Cancağızım, Uttâs Bey, yüzüme bak yüzüme, insan kunduralara mı selâm verir?

Diye çıkmış.

Osman Bey, fakirliğine bakmadan bir de antika meraklısı geçinirmiş. Kenarda, köşede ne kadar kırık dökük şey varsa, bu adamın sâflığından, asâlet taşıyan kör gururundan istifâde ederek yuttururlarmış. Bazan öğretmen odasına paldır küldür girer, aldığı kelepîr antikayı kırık dökük türkçesile medheder. Bir gün Ömer Seyfettin'in karşısına, o zamanlar moda olan bir hezârân bastonla çıkıyor. Kendine hâs teevdîli bir türkçe ile «Hüzeyrân baston, fiyatı onbin frank» diye âdi bir bastonu herkese göstermeğe başlıyor. Ömer Seyfettin'le aralarında hemen alışılmış konuşmalarından biri başlar:

— Cancağızım, bunun o kadar değerli olduğunu nereden bildin?

— Üzerindeki etikette yazıyor.

— Etiketî hâlâ üzerinde mi?

— Evet, göstermek için çıkarmıyorum.

— O etiketî sen yapıştırırdın galiba, senin yazına benziyor, cancağızım!

Uttâs Bey'le aralarında geçen olaylardan, konuşmalardan yukarıya aldığımız örneklerle «Asilzâdeler» hikâyesindeki Rîşî ve ayrıntıları karşılaştırdınca, onun, çevresindeki olaylar ve kişilerden hikâyeye nasıl kolaylıkla geçtiği anlaşılır. Yukarıda, anı defterinden hikâyeye geçişini bir çok örneklerle belirtmiştik.

Hem arkadaşlarının anlattıklarından, hem de yazıları ve hikâyelerinden açıkça anladığımız göre, Ömer Seyfettin, yazar ve öğretmen olarak, okullarda millî eğitime geniş ölçüde yer verilmesini isterdi. Yabancı kültür ve eğitiminin Türkiyede yayılmasına karşı idi. Bu düşüncesini elimizde bulunan hikâyeleri ve yazılarından anladığımız kadar, arkadaşlarının anlattıklarından da öğreniyoruz. Birinci Dünya Savaşı sıralarında, daha çok savaşın son yıllarına doğru, «İttihat ve Terakki Partisi» çevresinde kıpırdanmaya

başlayan, sömürücü dış güçlere karşı çevrilen bir soy «bi- linçlenme» hareketinin bir yanı da, «yabancı okulların Tür- kiyede oynadıkları zararlı oyunlar» a karşı uyanan düşün- celerde kendisini gösteriyordu. Ziya Gökalp, «içtimâi tekâ- mülün muhtelif safhalarında halkçılıkla milliyetçiliğin dâi- mâ beraber bulunduğunu, halka kıymet verilmediği zaman- larda milliyete de kıymet verilmediğini» belirtirken, Dünya Savaşı'nın sonunda beliren yeni akımlara dikkati çekiyor, «yeni halkçılık ve hakiki milliyetçilik» gelişmelerini haber veriyor.⁹ Parvus (Helphand) ın yazıları ve kitapları, yaban- cılara verilen imtiyâz ve kapitülasyonların devleti yıkmak- ta oynadığı rolü, bütün açıklığı ile ortaya koyuyordu.¹⁰ Ziya Gökalp çevresinde, bu devrede, İstanbul «Merkez-i Ummisi»nde toplananlar arasında beliren «Milli Kültür ve Maarif» politikasını aşırı «yabancılaşmalar»dan kurtarma- ğa yönelik bir anlayış geliyordu. Bütün yabancı okulla- rın kapatılmasını, bunların, yerlerini «milli okullara bırak- maları» gerektiğini isteyenler arasında, düşüncelerini en dolaysız, en açık şekilde ifade eden Ömer Seyfettin olu- yordu. Robert College'in, hatta bu arada Galatasaray'ın bile kapatılması gerektiğini, her gittiği yerde savunuyor, bu düşünceyi parti çevrelerinde de ileri sürüyordu. Öğret- men arkadaşları arasında, inanmış dâvâ adamlarına hâs, içten ve sıcak bir belâğâtle bu düşüncesini savunuşu, Ka- bataş Sultânisi'nde çalışan Galatasaraylı arkadaşlarını, Esat Lâmi ve Hâlit Bey'leri pek üzer, fakat meseleyi o ka- dar tarafsız, kinden ve garazdan uzak bir şekilde ele almış ki, sözleri kimseyi gücendirmemiş.¹¹ Dolayısıyla çevre- lerde gördüğü «alafranga-aydın» tiplerine bakarak, Kadı- köy - Bahariye semti sosyetesini öncülerini seyrederek, da- ha çok yabancı bir okuldan yetişmiş, alafranga eğitimi gör- müş, âile çevresinde de böyle yaşamış bir kızla başarısız evliliğinden sonra, bu yoldaki düşünceleri iyice kesinleşmiş- ti. Savaş sonuna doğru yazdığı hikâyelerinde hep bu «ya-

bancılaşmış aydınlar»a saldıran temaları işlemiştir.¹²

Kabataş Sultânisi'ndeki arkadaşlarından biri, Süreyya Saltuğ, onun öğretmenlik hayatı, dolayısı ile mizâci ile ilgili konularda şunları anlatıyor:¹³

«...Onunla 1332 (1916) de Kabataş'ta tanıştık. Ve dört sene kadar berâber bulunduk. Kabataş'ta edebiyat oku- turdu, felsefe okutmazdı. Elimizde Maârif'in kabul etti- ği, Şahâbetin Süleyman Bey'in kitabı ve Muhittin Bey'in kitabı vardı. Köprülü - zâde Fuât ve Şahâbetin Süley- man Bey'lerin yazdıkları 'Kıraât-i Edebiye' ve Arnavut Süleyman Fehmi Bey'in 'Edebiyat' adında estetikten ve teorilerden bahseden bir kitabı vardı. Bir de Hüseyin Câ- hit Bey'in sarf ve nahiv kitabı mevcut idi... Devre-i sâ- niyenin edebiyat hocası (üçüncü sınıf) Ömer Seyfettin'- di. Devre-i ulânın Hıfzı Tevfik Bey'di. Hıfzı Tevfik, Ve- fâ'ya devre-i sâniye hocası olarak gitti, onun yerine de ben geldim... Her gelişinde yeni bir havâdis, bir orijinal haber filân getirirdi. O, muallim odasına girince, biz de 'Durun bakalım, leylek ne getirdi?' derdik. Onun gelişini leyleklerin gelişine benzetirdik. Mâlum şeydir, leylek ilk gelişinde gagasında zincir getirirse, o sene deli çok olur. Paçavra getirirse, o sene yangın çok olur. O da leylek gibi mektebe her gelişinde gagasında bir şey getirirdi. Bir gün leylek şu havâdisi getirdi:

— Arkadaşlar, ben bir kitap yazacağım. Ve kitabı şu paragraflara ayıracağım:

İlmi kifâyetsizliğimiz - İktisâdi kifâyetsizliğimiz
Siyâsi kifâyetsizliğimiz - İçtimâi kifâyetsizliğimiz
Askeri kifâyetsizliğimiz - Ve nihayet dini kifâyet- sizliğimiz

Buraya kadar kitap tatlı tatlı okunacak, ama son bölüm- den dolayı da canıma okunacak.'

Ömer Seyfettin, askerlikten ayrıldıktan sonra vatani- na hizmet borcunu hocalıkla ödeyebileceğini düşünüyordu. Hocalık etme düşüncesini ta Balkan günlerinden aklına koymuş, esirlik günlerinde bu düşünceden soğur gibi oldu- sa da, arkadaşı Ali Cânîp'in, önce Çanakkale İdâdisi'nde,

sonra da «Dârümuallimîn-i Âliye» de öğretmen olması üzerine, o da bu mesleğe girmişti. 1914-1920 yılları arasında, hastalanıp yatağa düşeceği son aylara gelinceye kadar, altı yıl kadar bu mesleğe emek verdi.

Bu sırada onunla aynı okulda öğretmenlik eden arkadaşı Hıfzı Tevfik Bey, ölümü üzerine yazdığı bir yazıda, onu, düşüncelerini biraz hayâl, biraz da gerçekle karıştırarak ustaca telkin etmesini bilen, onları tatlı ve yumuşak bir edâ ile savunmasını beceren bir öğretmen olarak gösteriyor. Kanaatlerini, kesin delillerle derhal kabul ettirmekten çok, sevdirmesini bilirmiş. Cismânî zevkler, para, şahsî rahat, sefâhât onun nazarında tamamiyle anlamsız şeyler olduğundan, zihnî ideallerine bağlı bir hayat yaşamış. Öğrencilerine karşı ancak gerçek öğretmenlerde görülebilen bir sevgiyle bağlıyormuş.¹⁴

Onun, 1914 yılında Dârülfünûn'da kurulan «Tetkikât-ı Lisâniye Encümeni» üyeliğinde bulunduğunu öğreniyorsak da, ne bu işin niteliği, ne de süresi üzerinde bir bilgi ulaşamadık. Aynı encümende üye bulunan Ali Cânip'le birlikte okullar için bir seri edebiyat ve okuma kitabı hazırladıklarını bazı arkadaşları söylüyorlar.¹⁵

Ömer Seyfettin'in, Birinci Dünya Savaşı yıllarında Kadıköy'de Fransızların Saint Joseph Lisesi binâsında açılan «İstanbul Erkek Muallim Mektebi»nde «edebî kıraat» dersi hocahğına getirildiğini görüyoruz. Önce Ali Cânip'e vekil olarak işe başlamış, sonra da asil olarak tâyinedilmişti. O sıralarda bir aralık onun öğrencisi olan, Faik Reşit Unat şunları anlatıyor:¹⁶

«Çok eksantrik bir adamdı. Şahsî inisiyatiflerine göre ders verirdi. Şahsî şöhretinin telkin ettiği mecburi bir hürmetin tesirleri altında kalırdık. Fakat o zamanlar bizde geleneği çok kuvvetli olan otoriter hocalardan da değildi...»

14. «Ömer Seyfettin Öğretmen» arabölümünün dipnotları:

- 1) Ali CÂNİP Yöntem, Ömer Seyfettin. Hayatı ve Eserleri. Muallim Ahmet Halit Kitaphânesi. - İstanbul: 1935, s. 7; Ömer Seyfettin (1884 - 1920). Hayatı - Karakteri - Edebiyatı - İdeali - ve Eserlerinden Nümüneler. Remzi Kitabevi. - İstanbul: 1947, s. 28.
- 2) Osman Ergin, Türkiye Maarif Tarihi, cilt 2, - İstanbul: 1940, s. 422/23.
- 3) Okulun teşkilâtı, hocaları, savaş sırasındaki durumu üzerindeki bilgiler Öğretmen Süreyya Saltuğ'dan alınmıştır: 14 ağustos 1952.
- 4) Öğretmen Süreyya Saltuğ'la Konuşmalar: 14 ağustos 1952.
- 5) Kadircan KALFI, Ömer Seyfettin'den Bir Hâtıra (Yeni Sabah, 28 haziran 1952).
- 6) Öğretmen Süreyya Saltuğ'la Konuşmalar: 14 ağustos 1952.
- 7) Faik Reşit Unat'la Konuşmalar: Ankara, 22 temmuz 1954.
- 8) Öğretmen Süreyya Saltuğ'la Konuşmalar: 14 ağustos 1952; Osman-al Uttâs Bey'in kardeşi Hâşim al-Uttâs, 1301 doğumlu olup, Mekteb-i Sultânî (Galatasaray)dan 1320/1904 yılında mezun olmuştur (178) (Mekteb-i Sultânî, Ellinci Sene-i Devriye-i Tesisi Münasebetle Neşrolunan Kitap. 1918/1334. İstanbul, s. 12).
- Ömer Seyfettin'in «Efruz Bey» serisinde, «Asilzâdele» parçasındaki Kaysülsücufulzırtâf, aslında Kabataş Sultânîsinde Fransızca öğretmen ve yazarın da arkadaşı Osman al Uttâs Bey'di. Yukarıdaki Hâşim al Uttâs da onun kardeşi oluyor.
- 9) Gökalp, Halkçılık ve Milliyetçilik (Yeni Mecmua, Sayı: 35, 14 mart 1918).
- 10) Parvus'un kitap ve yazıları için bak: arabölüm 18, dipnotu 4.

- 11) Öğretmen Süreyyâ Saltuğ'la Konuşmalar: 14 ağustos 1952.
- 12) Batıya yönelişin getirdiği yıkıntıların savaş sonunda açığa çıkması üzerine bakınız: bölüm 23.
- 13) Öğretmen Süreyya Saltuğ'la Konuşmalar: 14 ağustos 1952.
- 14) Hıfzı Tevfik, Ömer Seyfettin (Vakit Gazetesi, 17 mart 1336-1920)
- 15) Öğretmen Süreyya Saltuğla Konuşmalar: 14 ağustos 1952.
- 16) Faik Reşit Unat'la Konuşmalar: Ankara, 22 temmuz 1954.

15. Düzenli Yaşam ve Aile Yuvası Özlemi - Ömer Seyfettin Evleniyor - Aile Yuvasında Bir kaç Yıl - Karısından Ayrılıyor - Bekârlığa Dönüş

Çok sevdiği anası Fatma Hanım, Ömer Seyfettin esirlikten İstanbul'a döndükten pek az sonra ölmüştü. Çocukluğunu anlatan hikâyelerinde içten bir sevgiyle tasvir ettiği annesinin ölümüne değinen notlarına, anı defterinde ve Ali Cânip'e, İstanbul'a dönüşünün hemen ertesi günü yazdığı 10 k. evvel 1329 (17 aralık 1913) tarihli mektubunda rasyoruz: «...annem hasta ve galiba ölecek. Çünkü pek zayıf ve harap gördüm..» diye, onun yaklaşan ölümünü arkadaşına bildiriyor.¹ Esirlikten döndükten sonra, o sırada hasta olan anasile pek az oturabilmiş, onun ızdırâp içinde ölüme sürüklenişini görmüş, gözlemlerini anı defterine not etmişti:²

«...Kanserden ölen anneciğimin yavaş yavaş nasd söndüğünü, zavallı, kurtarılmaz bir pençe ile inliye inliye ademe sürüklenirken, nasd öldürücü elemeler duyduğumu uzun uzadıya kayd etmişim..»

O sırada annesi, sonradan büyük kızı Güzide Hanım'a intikâl eden Mısırlıoğlu'ndaki evinde oturuyormuş. Arkadaşı Ali Cânip'e kurşun kalemle yazdığı tarihsiz bir başka mektubunda, içinde bocaladığı bezginlik ve mânevî çökün-

15 ocak 1918 de çekilen bu resim Ömer Seyfettin, karısı Câlibe Hanım, bir yaşına basan kızları Güner'i gösteriyor.

15 ocak 1918 de çekilen bu resimde üç kişi görülüyor. 36 yaşında ölen Ömer Seyfettin, 88 yaşında ölen (12 şubat 1965) karısı Câlibe Hanım, kızı bir yaşında Güner. Resimde görülen, o günlerin modasına göre giyinmiş Câlibe Hanım, Ömer Seyfettin'in, yuvasına mutlu ve düzenli bir aile hayatını getireceğini umduğu bir kadındı. Kocasının ölümünden sonra Beyoğlu'nun birinci sınıf terzilerinden biri olmuş, uzun yıllar alafrağa çevrelerde başarısı ile tanınmış, zengin olarak işten çekilmişti. Ölümüne kadar eski kocasını bağışlamamıştı. Fotoğrafta görülen küçük Güner'in doğum tarihini, babası bir gazetenin kenarına, 20 aralık 1916 olarak yazdığı hâlde, doğum yıldönümünde çekilen fotoğrafın altında Ömer Seyfettin'in el yazısı ile «Fahire'nin tamam bir yaşındaki tasviri - 15 kânunsâni 1918» kaydı bulunmaktadır. Buna göre Ömer Seyfettin'in kızı Fahire Güner Hanım'ın doğumu 15 ocak 1917 olması gerekmektedir. Son anı defterindeki «7 kânunevvel 1917» tarihli notun altında «aşağıdaki odadan Güner'imın ağladığını işitiyorum. Geçen gün bir yaşına giren yavrucuğum kızamık çıkarıyor» dediğine göre, onun doğumu 6 aralık 1916 olması gerekmektedir.